

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Воліков В. В.

Коюда В. О.

Коюда О. П.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ
МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Під науковим керівництвом
докт. екон. наук, професора Пономаренка В. С.

Наукове видання

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

УДК 37.014.543(477)

ББК 74.58

В 67

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 11 від 18.05.2015 р.

Воліков В. В.

В 67   Рекомендації щодо вдосконалення механізму фінансування науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах : наукове видання / В. В. Воліков, В. О. Коюда, О. П. Коюда ; під науковим керівництвом докт. екон. наук, професора Пономаренка В. С. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 56 с. (Укр. мов.)

ISBN 978-966-676-575-1

За результатами проведених досліджень обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення механізму фінансування науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України на основі використання зарубіжного досвіду, проведення звітної кампанії за результатами наукової та науково-технічної діяльності й аналізу виконання науково-дослідних робіт. Запропоновано шляхи підвищення їхньої результативності.

Рекомендовано для працівників Міністерства освіти і науки України, службовців державної та регіональної влади з метою розроблення та вдосконалення законодавчо-нормативної бази для процесу проведення науково-дослідних робіт і механізму їх фінансування.

УДК 37.014.543(477)

ББК 74.58

© Воліков В. В., Коюда В. О.,
Коюда О. П., 2015

© Під науковим керівництвом докт. екон. наук,
професора Пономаренка В. С., 2015

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2015

ISBN 978-966-676-575-1

Вступ

Удосконалення механізму фінансування науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах є продовженням циклу публікацій під загальною назвою "Інноваційний розвиток регіону", який був започаткований колективом авторів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця у 2010 році під науковим керівництвом доктора економічних наук, професора Пономаренка Володимира Степановича. На сьогодні до цього циклу публікацій входять такі роботи: "Концепція розвитку регіональної інноваційної системи Харківщини"; препринт "Проблеми ефективності наукової та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах"; монографії "Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності" (2010 р.), "Регіональна інноваційна система: теорія і практика" (2012 р.), "Проблеми створення наукових парків в Україні" (2013 р.), "Інноваційний розвиток регіонів України" (2014 р.) та "Інтелектуальний потенціал підприємства" (2014 р.).

Запропоновані рекомендації розроблені на основі проведення досліджень щодо питань фінансування й укладання бюджетних коштів у науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України в межах науково-дослідної теми: "Наукове обґрунтування взаємодії регіональних інститутів під час формування економіки знань", яка розроблювалась на замовлення Міністерства освіти і науки України у Харківському національному економічному університету імені Семена Кузнеця у 2013 – 2014 рр.

У першому розділі даної роботи наведено науково-методологічні підходи, які використовувались авторами у процесі проведення наукових досліджень та обґрунтування рекомендацій. Другий розділ присвячено аналізу зарубіжного досвіду щодо управління науково-технічною сферою в інших країнах світу. В третьому розділі розглянуто особливості проведення звітної кампанії щодо результатів наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ в Україні. У четвертому розділі обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення механізму фінансування та вкладання бюджетних коштів у виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах. У п'ятому розділі наведено рекомендації щодо підвищення результативності виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України.

Основою для розроблення концепції стали не тільки результати науково-дослідної діяльності авторів, а також: законодавчо-нормативна база України у сфері наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності; розробки та пропозиції УкрІНТЕІ щодо механізму державного управління науково-технологічною сферою та результатив-

ності наукової діяльності; інші напрацювання фахівців ХНЕУ ім. С. Кузнеця для обґрунтування пропозицій стосовно вдосконалення ефективності науково-дослідної та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах.

Дослідження, результати яких знайшли відображення у поданій роботі, проводились науковцями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (ХНЕУ ім. С. Кузнеця) у співробітництві із фахівцями МОН України, Харківської обласної державної адміністрації, Південно-Східного наукового центру НАН і МОН України та Центру підтримки малого бізнесу "Харківські технології". Науковий колектив ХНЕУ ім. С. Кузнеця висловлює щире подяку науково-дослідним установам України за дослідження у цьому напрямі, результати яких були використані у роботі. Особливу подяку автори висловлюють колективу Українського інституту науково-технічної і економічної інформації МОН України за оприлюднені наукові результати досліджень щодо світового досвіду державного управління у науково-технологічній сфері. Ці наукові здобутки дали змогу авторам даної роботи узагальнити та врахувати думки провідних українських учених і фахівців, а також висловити власні судження з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Упровадження запропонованих рекомендацій вміщує такі етапи реалізації з урахуванням стану справ в Україні, потенційної можливості це впровадити та врахувати в найближчий час:

1) урахування наведених (запропонованих) рекомендацій та пропозицій у процесі розроблення інноваційної політики країни і регіонів;

2) удосконалення законодавчо-нормативної бази для реалізації інноваційної політики за умови безпосередньої участі всіх гілок влади державного й регіонального рівнів;

3) дослідження механізму фінансування науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів у Європейському Союзі, США, Англії, Франції та інших країнах;

4) розроблення та обґрунтування українського механізму фінансування науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів регіонів України.

У п'ятому розділі рекомендацій авторами обґрунтовано ту частину, яка охоплює тільки 1-й та 2-й етапи реалізації пропозицій щодо підвищення результативності виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України. Запропоновані рекомендації і пропозиції можуть бути використані для розроблення поетапних практичних кроків щодо вдосконалення механізму фінансування та вкладання бюджетних коштів у науково-дослідні роботи й підвищення результативності їх виконання у вищих навчальних закладах України.

1. Теоретико-методологічні основи розроблення рекомендацій

Важливим для інноваційного шляху розвитку України є використання інтелектуальної власності вищих навчальних закладів (ВНЗ). Технологічне старіння можливо подолати лише за умов залучення кращих фахівців, науковців, які розробляють сучасні технології і максимальною мірою сконцентровані у вищих навчальних закладах. Результати їхніх наукових досліджень та інтелектуальна продукція стають основою для інноваційного розвитку української економіки. Для українських підприємств вищі навчальні заклади є джерелом нових ідей і розробок, а також висококваліфікованих кадрів, які володіють сучасними знаннями та методами наукових досліджень. Створення й упровадження нового сучасного технологічного процесу в будь-яку сферу діяльності потребує досить значного обсягу теоретико-прикладних знань та вмінь. Саме тому важливим для інноваційного розвитку підприємств є постійний контакт між науковцями, освітянами та практиками. Технологія не може існувати окремо від обладнання або господарської діяльності, з якою вона тісно пов'язана. Але на основі використання світового досвіду та кращих здобутків ВНЗ є можливість упровадження адаптованих сучасних технологій в аналогічних виробництвах на українських підприємствах.

На сьогодні саме інноваційна діяльність підприємства забезпечує конкурентоспроможність його товарів і послуг на ринках. Тому, досліджуючи шляхи підвищення ефективності конкурентоспроможності, слід ураховувати, що згідно зі світовим досвідом саме науково-технологічна сфера є пріоритетною в урядових програмах розвинених країн, що передбачають відповідний рівень бюджетного фінансування фундаментальних і прикладних досліджень та розробок ВНЗ, результати яких комерціалізуються у всіх сферах суспільства із залученням до цього процесу приватного сектору. Зокрема, це стосується використання такої форми співробітництва, як державно-приватне партнерство, яке швидко розвивається в країнах Європи, в Росії та ін.

Дослідження – це наукова праця, наукове вивчення, аналіз предмета, будь-якого об'єкта (явища) з метою визначення закономірностей його виникнення, формування, удосконалення, розвитку та отримання і використання нових знань у теорії та реальній дійсності. Дослідження є

видом пізнавальної діяльності на основі використання визначених теорій, методів і прийомів пізнання з метою вивчення та оцінювання сутності, особливостей і тенденцій розвитку явищ, пошуку можливостей використання отримання знань. Це повною мірою належить до дослідження теорії та практики управління і пов'язується зі спеціалізованою науковою функцією та з практичною професійною роботою у різних областях і сферах діяльності (економіка, освіта тощо). У процесі проведення дослідження важливо чітко визначити мету, об'єкт і предмет дослідження. Окрім того, суттєве значення має здійснення самого процесу дослідження (рис. 1.1) на основі відповідного арсеналу пізнання.

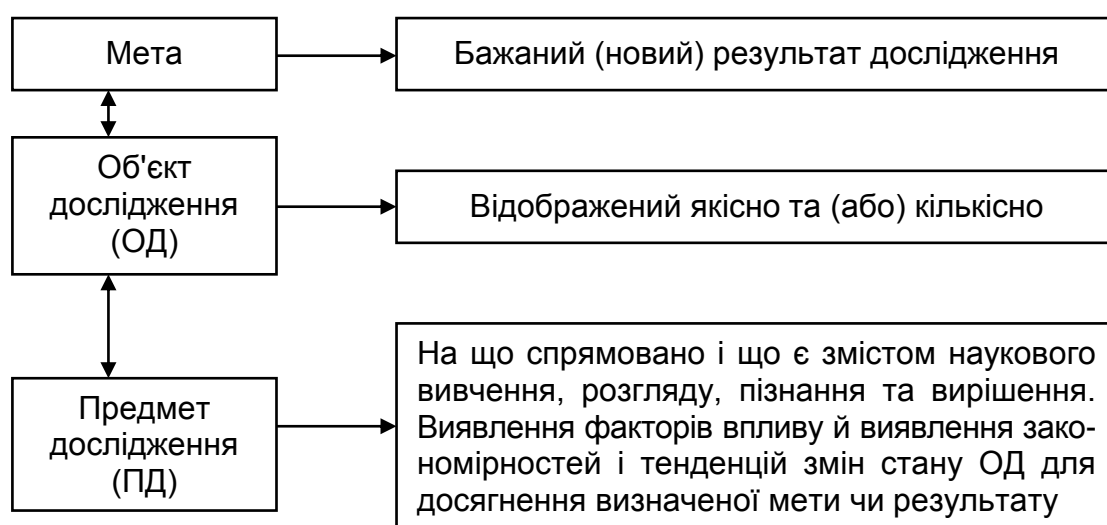

Рис. 1.1. Складові процесу дослідження

Об'єкт дослідження має певну структуру процесу, внутрішнє й зовнішнє середовище системи, сукупність елементів, їх взаємозв'язок та взаємозалежність, взаємообумовленість і т. д.

Предмет дослідження – це теоретично-методологічні, організаційно-економічні, методичні та інші підходи до проведення дослідження за змістом наукового вивчення, розгляду, пізнання та вирішення проблем. В умовах конкуренції особливий об'єктивний інтерес становлять науково-дослідницькі роботи поліпшення чи вдосконалення досліджуваних проблем (питань тощо) системи. Значний вплив на формування будь-якої системи мають системоутворювальні фактори, які, враховуючи терміново-просторові чинники впливу, розподіляються на зовнішні та внутрішні (табл. 1.1).

Системоутворювальні фактори

№ п/п	Фактори
1	Зовнішні
	1.1. Цільові. 1.2. Часові (системоутворювальні, системоруйнівні). 1.3. Просторові (в тому числі географічні). 1.4. Тенденційні (тенденції розвитку). 1.5. Політичні. 1.6. Економічні та фінансові. 1.7. Соціальні. 1.8. Правові. 1.9. Технічні. 1.10. Організаційні. 1.11. Ретроспективні
2	Внутрішні
	2.1. Цільові. 2.2. Стратегічні. 2.3. Тактичні. 2.4. Загальноякісні (технологія, загальна і професіональна культура, в тому числі здатність щодо сприйняття нововведень і т. д.). 2.5. Причинно-наслідкові. 2.5. Взаємодоповнювальні. 2.6. Стабілізаційні. 2.7. Зв'язкообумовлювальні. 2.8. Функціональні

Зовнішнє середовище може характеризуватися складом елементів об'єкта дослідження. Інформація щодо внутрішнього середовища необхідна для уточнення цілей, визначення внутрішніх можливостей і потенціалу, який слід активно використовувати для підвищення конкурентоспроможності. Зовнішнє середовище – це те, що не входить до об'єкта безпосередньо, але взаємодіє з ним та взаємовпливає на нього. Зовнішнє середовище характеризується взаємозв'язками факторів цього середовища, складністю, рухомістю, невизначеністю, нестабільністю та виникненням непередбачуваних ситуацій.

Залежно від поставлених цілей і завдань, дослідження може бути локальним чи системним. Останнє вміщує вивчення сукупності властивостей елементів і підсистем об'єкта у взаємозв'язках і взаємодіях між

собою та із зовнішнім середовищем. Від точності вибору та визначеності об'єкта і предмета дослідження залежить змістовність подання й повнота характеристики проблеми дослідження, у тому числі методологія, методика та організація дослідження. Методологія поділяється на: пізнавальну (гносеологічну), оцінювальну (аксіологічну) та практичну (праксеологічну).

У ході аналізу було визначено, що *методологія досліджень* – це сукупність цілей, гіпотез, підходів, принципів, методів, засобів та процедур логічної організації, що використовуються у процесі вивчення, дослідження, аналізу явищ і здійснення пізнавальної діяльності. *Принципи дослідження* – це основні правила, основні дії, сутність і вихідні положення для практичного використання. Методика проведення дослідження чи використання – це чітко послідовний, систематичний процес здійснення (проведення) робіт чи етапів.

Проблема у ході проведення досліджень (від грецьк. *problema* – перешкода, складність, задача) – це наявність протиріччя, яке треба вирішити на основі досліджень. Таким чином, *наукова проблема* – це результат осмислення протиріч, які виникли у науці, але які не можуть бути пояснені існуючими теоретичними уявленнями, що й ускладнює розвиток подальшого дослідження щодо реальної дійсності (табл. 1.2).

Використання будь-якої методології дослідження – це здійснення (проведення) дослідження на основі того чи іншого підходу, який дозволяє визначити вид (тип залежно від ознак) залежності взаємозв'язків і взаємовідносин у об'єкті дослідження. У табл. 1.3 наведено основні методологічні підходи до проведення наукового дослідження.

Таблиця 1.2

Основні складові проблеми

№ п/п	Назва	Сутність
1	2	3
1	1.1. Фундаментальні проблеми. 1.2. Прикладні проблеми. 1.3. Емпіричні проблеми. 1.4. Загальні проблеми. 1.5. Часткові проблеми	Відображають труднощі, які виникли у процесі реалізації будь-якої послідовності (процесу)

1	2	3
2	Завдання вирішення проблем, які виокремлюються	Вирішення завдань на основі знань, нетрадиційного (неординарного, оригінального) підходу. Склад і характер робіт, які виконуються для досягнення результатів дослідження
3	Принципи дослідження	Основні: цілеспрямованість; системність; обумовленість функцій дослідження згідно з визначеними цілями; об'єктивність додержання правових норм; своєчасність; науковість; перевірка практикою; сприйнятливість; простота; замкненість загальних дослідницьких функцій та ін.

Таблиця 1.3

Основні підходи до проведення дослідницьких робіт

№ п/п	Підходи	Сутність
1	2	3
1	Процесний	Виконання кожної роботи та загальних функцій управління розглядається як процес. Це сукупність взаємопов'язаних дій, що безперервно виконуються, які перетворюють на вході ресурсів, інформації, проблеми тощо у відповідні виходи, тобто результати. Технологічно цей підхід може здійснюватися послідовно, паралельно і послідовно-паралельно. Перевагою є постійне взаємопов'язане проведення дослідницьких робіт, які забезпечують на основі узгодженості та взаємодій окремих робіт таке: отримання синергетичного дослідницького результату; постійне вдосконалення процесів згідно з об'єктивними результатами дослідження
2	Системний	Нерозривно пов'язаний з фундаментальними ідеями діалектики та діалектичного підходу і є самостійним методологічним підходом. Дослідження повинне здійснюватися для цілісної сукупності його підсистем, елементів із виявленням багаточисельних зв'язків із урахуванням властивостей між ними і зовнішнім середовищем
3	Ситуаційний	Це оперативне вивчення ситуації, що склалася, проведення дослідницьких робіт на основі використання переважно типових процедур дослідження. Основна принципова особливість цього підходу – це конкретні обумовленості (обставини), які впливають на об'єкт дослідження у даний момент часу. Вивчення цієї ситуації дозволить виокремити, які саме фактори безпосередньо та опосередковано впливають на об'єкт у конкретних обставинах та умовах процесного підходу

1	2	3
4	Комплексний	Ураховуються технічні, екологічні, економічні, організаційні, соціальні, психологічні та інші особливості для побудови моделей і її підсистем – цільової, забезпечуючої, управляючої та їх комбінацій для проведення дослідження
5	Функціональний	Розгляд і аналіз об'єкта та його складових здійснюються з позиції впливу зовнішнього середовища. Досліджуються відносини системи з іншими системами і зовнішнім середовищем абстрактно, досконало не розглядаючи процеси, які відбуваються у даній системі. На основі принципів самої системи можна дослідити як систему, так і отримати нові знання. Цей підхід не виключає використання і процесного підходу
6	Цільовий	Орієнтований на визначені цілі дослідження, що визначає зміст, характеристику робіт для отримання бажаного (очікуваного) результату на основі поглибленого та детального аналізу всіх потенційних можливостей, які є у дослідників на основі викладених підходів

Як свідчить досвід, використання будь-якого одного із наведених підходів для системного дослідження практично неможливе, а тому виникає необхідність інтегрованого й збалансованого використання різних підходів для кожного конкретного дослідження. Такий підхід – це методологія процесу дослідження, що інтегровано рекомендує використовувати основні підходи: системний, комплексний, процесний, цільовий, ситуаційний, функціональний, інноваційний та ін. (рис. 1.2).

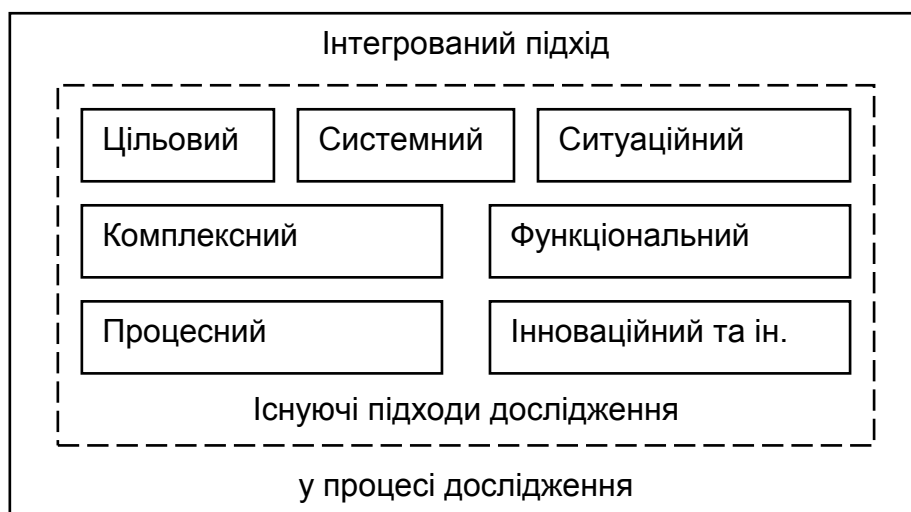

Рис. 1.2. Інтегрований підхід до проведення дослідження

Метою дослідження, яке пов'язане із рекомендаціями, є: вивчення (дослідження) даної проблеми, виокремлення пріоритетних (найбільш актуальних) питань для вирішення комплексу завдань та обґрунтування пропозицій і рекомендацій практичної спрямованості. Це потребує дослідження, вивчення, узагальнення, а також таких умов:

- 1) системи засновницьких поглядів, ідей, принципів дослідження;
- 2) загального задуму дослідження;
- 3) комплексу методологічних положень, які визначають підхід до дослідницьких робіт, організацію їх здійснення;
- 4) змісту компонентів (складових) та взаємопов'язаних ланок механізму вирішення проблем, які досліджуються.

Усе це сприяє та забезпечує здійснення й вирішення проблем, що виникають. Таким чином, основа для розроблення рекомендацій – це комплекс найбільш визначальних поглядів, ідей, принципів, підходів і механізмів вирішення проблем, що проявляються у системі, яка досліджується. У загальному підході структура дослідження може вміщувати такі складові (елементи, компоненти, підрозділи):

- 1) характеристика об'єкта;
- 2) мета та завдання;
- 3) основні принципи;
- 4) основні напрями (складові) діяльності;
- 5) механізм реалізації.

Після детального аналізу складових процесу дослідження у їх взаємозв'язку, взаємодоповненості та взаємозалежності згідно з отриманими матеріалами (інформацією), обробкою, систематизацією та узагальненням можуть бути сформовані (обґрунтовані) основні (визначальні) засади.

Таким чином, на основі наведених загальних положень для обґрунтування рекомендацій та пропозицій щодо механізму фінансування науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах мета проведеного дослідження полягає в удосконаленні саме механізму фінансування та вкладання бюджетних коштів у виконання науково-дослідних робіт із метою підвищення результативності (ефективності) їх виконання.

Отже, об'єкт дослідження – це процес організації (здійснення) фінансування науково-дослідницьких робіт, а предмет дослідження – це вивчення, пізнання й переосмислення реальної дійсності на основі виокремлення системоутворювальних факторів (джерел взаємовпливу), закономірностей і тенденцій з метою розроблення ефективного механізму

використання коштів, спрямованих на фінансування науково-дослідницьких робіт і підвищення ефективності їх виконання.

Науково-техніко-технологічна продукція як результат науково-дослідницьких робіт вищих навчальних закладів стає стратегічним інноваційним ресурсом для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, галузей, регіонів і країни в цілому. Це потребує вирішення низки питань для покращення ситуації у науково-технологічній та інноваційній сферах на основі моделі інноваційного розвитку України. Визначальним моментом (аспектом) є удосконалення механізму фінансування й вкладання бюджетних коштів у науково-дослідницьку діяльність вищих навчальних закладів і наукових установ. Це потребує детального й поглибленого вивчення й дослідження світового і вітчизняного досвіду та аналізу стану справ в Україні, що дозволить обґрунтувати та адаптувати отримані результати для практичного використання в Україні з урахуванням особливостей регіонів, а саме: наявності вищих навчальних закладів й науково-дослідних організацій, забезпеченість кадровим потенціалом, матеріально-технологічної бази та наявності креативного населення (особливо молоді).

Одним із найбільш критичних місць української інноваційної системи є зв'язок між дослідженнями науково-дослідних організацій та приватними суб'єктами. Існують такі структури, як технопарки, наукові парки, інноваційно-технологічні центри, центри з комерціалізації та центри трансферу технологій. Однак українська мережа трансферу технологій не є ще повною мірою мережею через низьку інтеграційну взаємодію її агентів, співробітництва, кооперації.

Світовий досвід показує, що подолати технологічне відставання можливо лише за наявності в країні розвиненої системи генерації знань, заснованої на потужному секторі фундаментальних досліджень, ефективній системі освіти та системній взаємодії між ними та підприємцями. В Україні є позитивний досвід щодо формування науково-дослідної бази країни, яка може розглядатися як прототип створення в Україні повноцінної науково-інноваційної мережі.

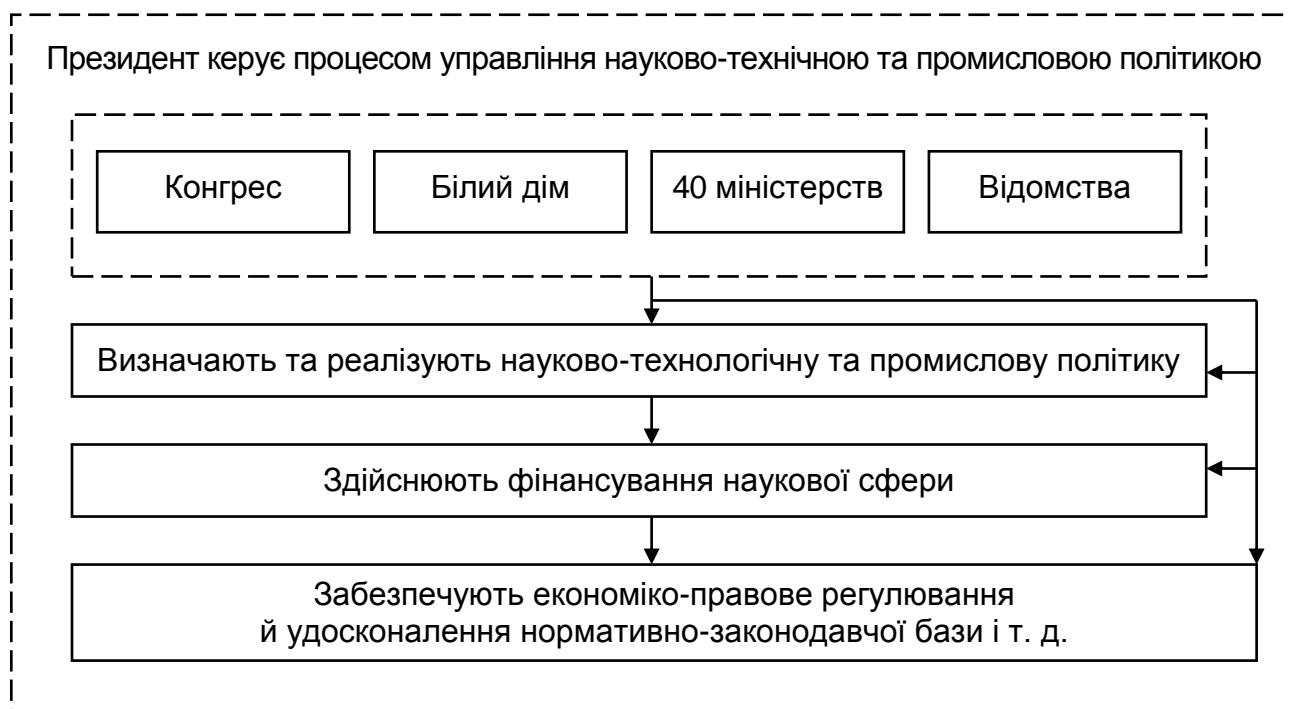
Основними учасниками середовища генерації знань в Україні є Національна академія наук (НАН) України, галузеві науково-дослідні інститути, промисловий сектор науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) та сектор вищої освіти.

2. Зарубіжний досвід управління науково-технічною сферою

Упровадження результатів досліджень вітчизняної науки в сучасному суспільстві забезпечує соціально-економічний розвиток країни, але для покращення стану справ у науково-технологічній сфері в Україні необхідно вирішити низку питань, основні з яких: удосконалення підходів до управління науково-технологічною сферою та механізму фінансування й вкладання бюджетних коштів у її розвиток; подолання структурних деформацій в національній економіці на основі диверсифікації; підвищення продуктивності виробництва в результаті поліпшення інноваційної сприйнятливості підприємств; удосконалення нормативно-правової бази у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; інтеграція науки, освіти та виробництва, де кінцевим результатом є інноваційна продукція; розбудова інноваційної інфраструктури (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори, кластери високотехнологічних підприємств тощо); формування загальної високої інноваційної культури в суспільстві; розвиток ринку інтелектуальної власності та ін. Отже, прийнята в Україні модель інноваційного розвитку економіки потребує формування нового погляду щодо ролі та місця держави, зокрема й академічного сектору науки, у розвитку наукоємних галузей виробництва на основі використання світового досвіду. Після економічної кризи у 2008 році, основним напрямом науково-технологічної політики розвинених країн світу, а саме США, Японії, країн Європейського Союзу, Китаю, Південної Кореї та інших є модернізація сфери науки, досліджень і розробок. Це стосується питань оптимізації та підвищення ефективності системи управління й фінансування науково-дослідних робіт, що сприятиме інтеграції фундаментальних досліджень і прикладних розробок, комерціалізації отриманих наукових результатів вищими навчальними закладами, спрямованих на зростання конкурентоспроможності вітчизняних виробників і збільшення обсягів надходжень від наукового сектору у ВВП країни.

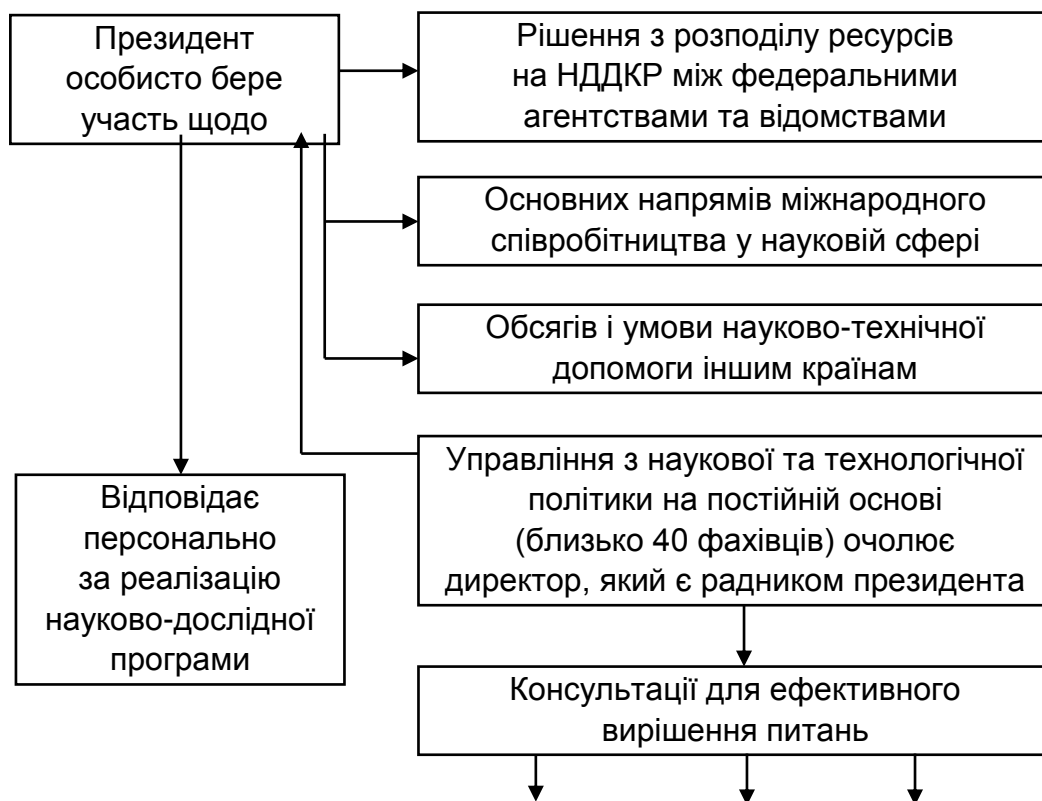
Для системи науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) США (якій більше 125-ти років), що розвивається на основі послідовної науково-технологічної та промислової політики й удосконалення

нормативно-законодавчої бази, характерне чітке регулювання організаційно-управлінського й економіко-правового забезпечення. Процес здійснення фінансування наукового сектору є основним і пріоритетним у науково-дослідній програмі Уряду США, персональну відповідальність за яку несе президент (рис. 2.1) та бере безпосередню участь у ній (рис. 2.2).

Рис. 2.1. Структура управління науковою політикою у США

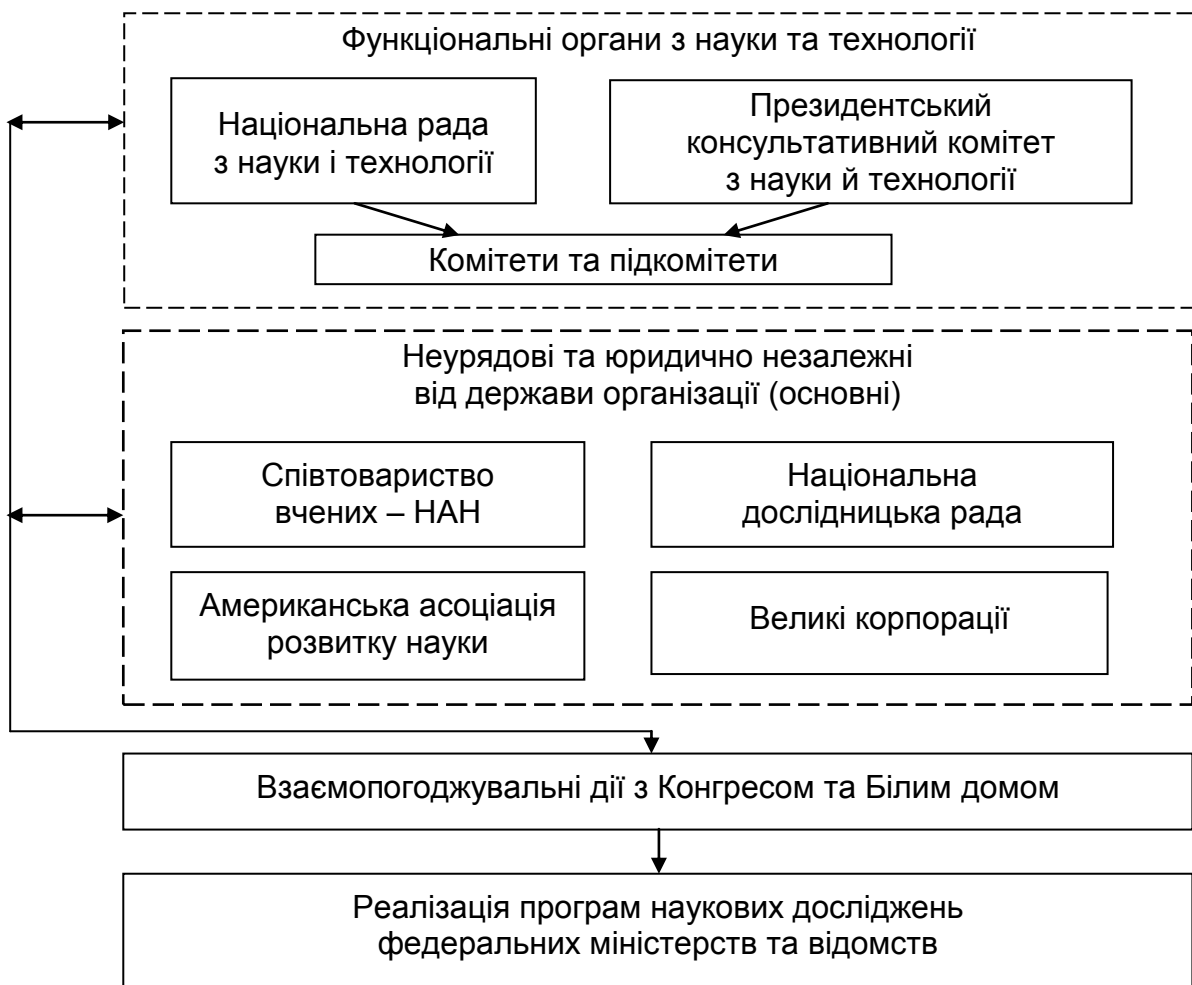
У США створення й формування системи проведення НДДКР, що забезпечує ефективне використання отриманих результатів у реальному секторі економіки, тривало майже століття й завершено лише протягом останніх 25 років. У цьому процесі під керівництвом президента країни були задіяні основні державні органи США (Конгрес, Білий дім, понад 40 міністерств і відомств), які визначають й реалізують науково-технологічну та промислову політику, здійснюють фінансування наукового сектору, забезпечують економіко-правове регулювання й удосконалюють нормативно-законодавчу базу тощо. Такий підхід став основою для національної безпеки і високого рівня життя населення завдяки формуванню найефективнішої системи трансферу кращих технологій з використанням національних науково-техніко-технологічних переваг.

Рис. 2.2. Основні напрями участі президента у науково-технологічній політиці США

Персональну відповідальність за реалізацію науково-дослідної програми Федерального Уряду США несе президент і особисто ухвалює рішення щодо розподілу ресурсів на НДДКР між федеральними агентствами та відомствами, основних напрямів міжнародного співробітництва у науковій сфері й обсягів та умов науково-технічної допомоги іншим країнам. Кожного року президент звітує Конгресу про стан та перспективи науково-технологічного розвитку країни. При президентові працює Управління з наукової і технологічної політики на постійній основі зі штатом близько 40 фахівців, яке очолює директор і він же є науковим радником президента. До функції цього управління належить забезпечення президента та його радників консультаціями для ефективного вирішення різного кола питань, зокрема у сфері наукової політики, розробки й виконання планів і програм Федерального уряду. Також для виконання специфічних завдань до роботи управління залучаються висококваліфіковані фахівці з відповідних міністерств і відомств.

Для ефективного управління у сфері наукової та науково-технічної політики у США функціонують відповідні органи, що наведено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Структура органів науки, техніки та технології у США

Для забезпечення висококваліфікованих консультацій при Управлінні з наукової та технологічної політики функціонують такі органи: Національна рада з науки й технологій; Президентський консультативний комітет з науки й технологій. Діяльність цих консультативних органів здійснюється через комітети та підкомітети, в роботі яких задіяні представники найбільш важливих міністерств та окремі фахівці. У формуванні та реалізації державної науково-технологічної політики беруть участь також неурядові та юридично незалежні від держави організації, основні з них: Національна академія наук (співтовариство вчених), Національна дослідницька рада, Американська асоціація розвитку науки та великі корпорації. Реалізують програму наукових досліджень федеральні міністерства та відомства згідно з визначеними напрямками і відповідно до чинного законодавства, погоджуючи свої дії з Конгресом та Білим домом. Окрім того, є відповідальні та контролюючі структури (рис. 2.4).

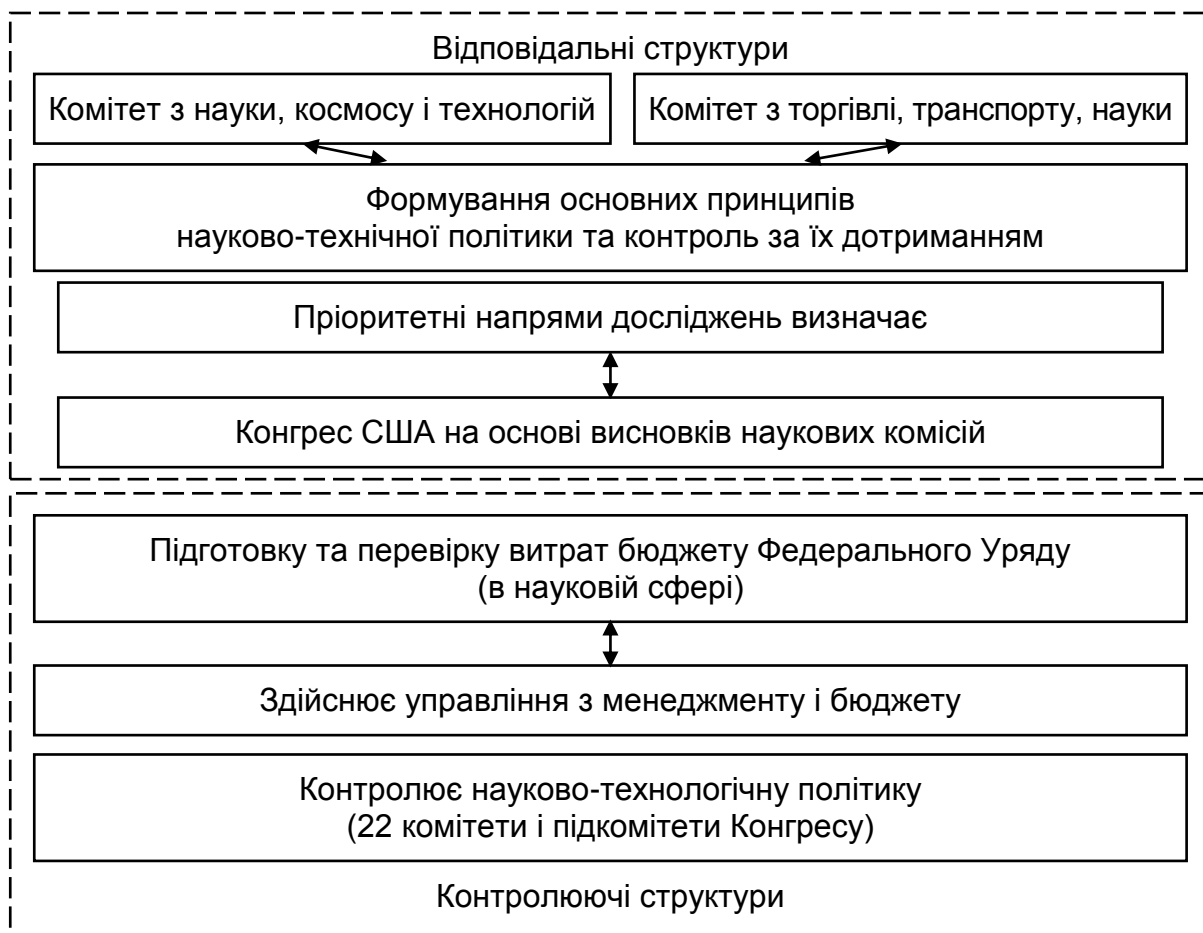

Рис. 2.4. **Відповідальні та контролюючі структури**

Формування основних принципів науково-технічної політики та контроль за їх дотриманням здійснюють два спеціалізовані комітети Конгресу – це Комітет з науки, космосу і технологій та Комітет з торгівлі, транспорту і науки. Пріоритетні напрями досліджень визначає Конгрес США на основі висновку своїх наукових комісій. Процес фінансування здійснюється через систему грантів, яка наведена на рис. 2.5.

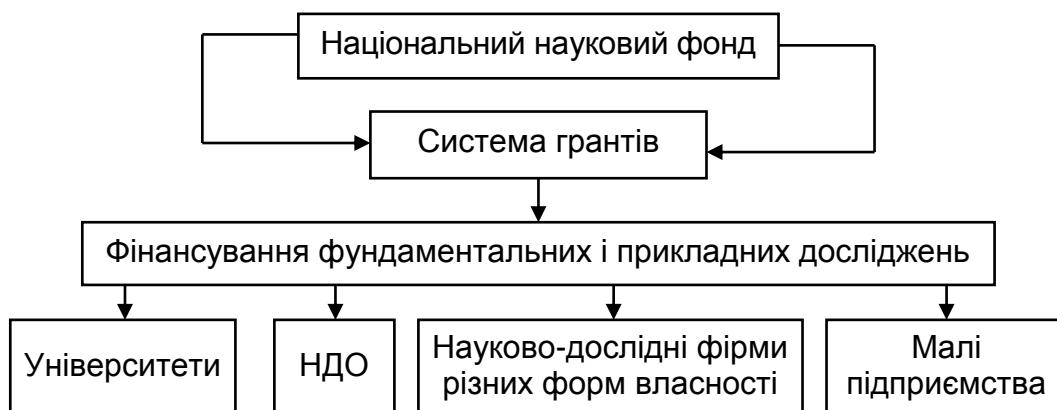

Рис. 2.5. **Фінансування фундаментальних і прикладних досліджень**

Підготовку й перевірку витрат бюджету Федерального Уряду, зокрема у науковій сфері, здійснює Управління з менеджменту і бюджету. Взагалі науково-технологічну політику США, яка є основою економічної політики, контролюють більше 20 комітетів (22) і підкомітетів Конгресу.

Важливим для розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень та впровадження їх результатів у національну економіку, що сприяє економічній безпеці держави, є функціонування Національного наукового фонду. На основі системи грантів фінансуються фундаментальні та прикладні дослідження в університетах, науково-дослідних організаціях, неприбуткових науково-дослідних фірм різних форм власності, малих підприємств та ін.

Слід зазначити, що існують напрями наукових досліджень, які мають за мету задоволення суспільних потреб і не дають можливості швидкої комерціалізації результатів НДДКР. У цьому випадку Уряд США приймає на себе зобов'язання щодо фінансування цих науково-дослідних робіт, забезпечуючи тим самим високий рівень життя населення та інноваційної культури у суспільстві.

Згідно зі статистикою США розрізняються п'ять основних секторів, що здійснюють науково-дослідні роботи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Сектори, які здійснюють НДР

№ п/п	Сектори	Особливості
1	Федеральний Уряд (ФУ)	НДІ, наукові центри, національні лабораторії, які фінансуються ФУ
2	Академічні науково-дослідні центри (НДЦ)	Фінансуються за рахунок ФУ, але підпорядковані приватному сектору
3	Університети та коледжі	Федеральний бюджет, власні кошти, промисловість, бізнес
4	Галузева наука	НДЦ та лабораторії, що належать корпораціям і фірмам
5	Інші неприбуткові організації та інститути	Промисловість, бізнес

Згідно зі статистичними даними у США 55 % фундаментальних досліджень здійснюється в університетах і 40 % – у державних лабораторіях. Прикладні дослідження проводяться переважно в лабораторіях

приватного сектору економіки. Структура надходження коштів до фонду, з якого здійснюється фінансування науково-дослідних робіт, приблизно така: 30 % – федеральний бюджет, 1 % – місцеві органи влади, 6 % – власні кошти університетів, 63 % – промисловість і бізнес.

Результатом науково-дослідних робіт університетів США є інтелектуальна власність, яка забезпечує додаткові доходи від її комерціалізації. Для цього в університетах створено офіси з ліцензування та трансферу технологій, які розподіляються на три категорії:

- офіси з ліцензування та трансферу технологій, які належать до федеральних наукових центрів та агентств;
- компанії, які займаються ліцензуванням, трансфером технологій та наданням консультаційних послуг у цій сфері;
- офіси (центри) трансферу технологій, які є структурним підрозділом університету.

Досвід США свідчить, що досконала національна нормативно-правова база надає можливість їм ефективно функціонувати і забезпечувати розвиток економіки. І тому вдосконалення сучасної політики України є визначальним й пріоритетним для управління її науково-технологічною сферою на сьогодні.

Дослідження досвіду США у сфері науково-технологічного розвитку надає можливість визнати, що пріоритетним для інноваційного розвитку національної економіки є удосконалення форм співробітництва між університетами, бізнесом і урядом, що сприятиме формуванню інноваційно-підприємницьких структур і, насамперед, університетів, упровадженню сучасних досягнень науки й техніки у розвиток суспільства і тим самим забезпечить високий рівень життя населення.

У сучасній політиці країн Європейського Союзу в управлінні науково-технологічною сферою спостерігаються тенденції ускладнення інноваційних систем країн Європи, що вимагає відповідних дій, спрямованих на розроблення універсального комплексу заходів, інструментів і механізму їх використання у інноваційній діяльності з урахуванням специфічності окремих країн. Експерти Європейської комісії виділяють три основні напрями, підтримка яких сприятиме інноваційному розвитку:

- посилення взаємозв'язків між науковими дослідженнями ВНЗ, наукових установ та інноваційним процесом;
- формування й розвиток інноваційної культури в суспільстві та підготовка відповідних фахівців на постійній основі;

- удосконалення нормативно-правової бази та покращення інвестиційного клімату.

Сьогодні для систематизації стимулювання інноваційного розвитку в Європі використовується тривимірна модель. Кожний вимір містить різні форми підтримки, а саме:

перший вимір – пряме фінансування досліджень і розробок; непряме податкове стимулювання; фінансові заходи (каталізатор інновацій) та інші нефінансові інструменти (наприклад полегшення доступу до консультаційних і брокерських послуг);

другий вимір – інструменти, призначені для стимулювання наукових досліджень і розробок і/або інноваційної активності в цілому;

третій вимір – використання інструментів для конкретних суб'єктів науково-дослідної діяльності приватної (приватні фірми, наукові центри тощо), державної (університети, інститути тощо) і змішаної форми власності.

Для залучення фінансування у науково-технологічну сферу в ЄС застосовуються основні інструменти інноваційної політики, насамперед це:

- 1) формування й розвиток відповідної інфраструктури, яка сприйнятлива до інноваційної діяльності на всіх економічних рівнях (країна – регіон – підприємство);

- 2) пряме державне фінансування на основі системи грантів, пільгового кредитування, субсидій тощо;

- 3) фіскальні (податкові) стимули, підтримка ризикового фінансування.

Головні центри проведення науково-дослідних робіт у Європі – це технологічні інституції, які знаходяться у Німеччині, Франції та Великобританії. Їх фінансування у 2005 р. склало 61 % від загального обсягу фінансування у ЄС (201 млрд євро), а саме: Німеччини – 56,4 млрд євро (28 %), Франції – 36,4 млрд євро (18,1 %), Великобританії – 30,0 млрд євро (14,9 %).

Визначальним для інноваційного розвитку економіки країни є наявність розвиненої національної інноваційної системи (НІС) та високої інноваційної культури у суспільстві. Завдяки виконанню цих основних вимог НІС Німеччини характеризується надзвичайною стійкістю. Напрями вдосконалення нормативно-правової бази у сфері досліджень й розробок визначає Федеральний парламент і парламенти 16 земель, які складають федерацію. Основні інститути, які формують й реалізують науково-технологічну та інноваційну політики Німеччини – це Федеральне

міністерство освіти і науки, Федеральне міністерство економіки і технологій та Міністерство оборони. До основних питань, що ними вирішуються, належать: фінансування державної інфраструктури НДДКР; просування та реалізація НДДКР за допомогою тематичних програм; упровадження інновацій; удосконалення системи оподаткування; розробка та реалізація програми підтримки пріоритетних напрямів дослідження, зокрема для підприємств малого й середнього бізнесу. Важливим консультаційним органом в Німеччині є Рада з питань науки, яка надає консультації Федеральному уряду та адміністрації земель у питаннях розвитку ВНЗ, науково-дослідного сектору національної економіки, створення нових університетів, а також здійснює керівництво і оцінювання діяльності академічних установ, проводить аналіз результативності їх діяльності у науково-дослідній сфері.

Фундаментальні та прикладні дослідження у Німеччині здійснюються у: вищих навчальних закладах; науково-дослідних організаціях та установах; спеціалізованих дослідницьких товариствах; інститутах Академії наук; дослідницьких лабораторіях промислових підприємств; федеральних і земельних наукових лабораторіях і центрах. Фінансування науково-дослідних робіт головним чином забезпечується за рахунок державного бюджету, але участь у цьому процесі беруть понад сто приватних фондів. Головним державно-приватним фондом у Німеччині є Німецький союз дослідників.

Фінансування академічної діяльності та наукових досліджень ВНЗ Німеччини здійснюється за рахунок Федерації, земельних урядів і приватних фондів. Але участь держави у фінансуванні НДДКР значно менша, ніж у інших розвинених країнах Європи. До пріоритетних напрямів інноваційного розвитку в Німеччині належать:

- 1) удосконалення існуючої системи підготовки інноваційно-орієнтованих висококваліфікованих фахівців у науково-технологічній сфері;
- 2) орієнтації національної економіки на розвиток високих технологій та впровадження новацій у всіх сферах суспільства.

Система трансферу технологій в Німеччині має свої особливості, основна з яких – це відсутність у складі ВНЗ технопарків та інкубаторів, які займаються комерціалізацією результатів науково-дослідних робіт, що виконуються навчальними закладами. Інноваційні структури, які займаються трансфером технологій, створюються за кошти земельних міністерств, регіонального та федерального бюджетів, а також промислових

компаній, які визначають напрями інноваційної діяльності. Важливе місце у проведенні наукових досліджень та впровадженні отриманих результатів належить дослідницьким товариствам, які є незалежними, некомерційними об'єднаннями. Вони мають у своєму складі дослідницькі підрозділи, науково-дослідні інститути та представницькі офіси й наукові центри не тільки на території Німеччини, але й в інших розвинених країнах світу (США, Японія, Китай та ін.). Головна стратегічна мета діяльності дослідницьких товариств – це розвивати нові ідеї та миттєво їх упроваджувати у виробництво інноваційних товарів та послуг і тому підприємства різних розмірів, форм власності та сфер діяльності користуються послугами цих товариств. У ході цього створюються дочірні інноваційно орієнтовані сучасні підприємства. Вищі навчальні заклади зосереджують свою діяльність на підготовці фахівців різних рівнів та проведенні фундаментальних і прикладних досліджень.

Беручи до уваги той факт, що регіональні інституції більш обізнані щодо потреб і проблем місцевих підприємств, то інтеграція науки й виробництва здійснюється, головним чином, завдяки функціонуванню регіональної інноваційної системи, в основі діяльності якої – формування територіальних інноваційних мереж. Розробляються регіональні програми та ініціативи, що реалізуються для вирішення конкретних завдань на визначеній території з урахуванням умов існуючої економічної ситуації. Для захисту прав у сфері інтелектуальної власності в Німеччині сформовано неформальну мережу патентних повірених і мережу підтримки засновників інноваційних підприємств. На федеральному рівні створена інноваційна мережа бізнес-агентів та національна інноваційна мережа, до якої залучені інвестори, регіональні мережі бізнес-агентів і консалтингові компанії.

Франція (як унітарна держава) має таку структуру управління у науково-технологічній сфері на двох рівнях.

Національний рівень – це Міністерство вищої освіти і досліджень та Національне Агентство з досліджень та інші міністерства.

Регіональний рівень – це Делегації з досліджень і технологій та консультативні комітети з технологічних наукових досліджень; Центри інновацій і трансферу технологій.

У Франції також функціонує Департамент досліджень та інновацій, фахівці якого призначаються Урядом і дорадчий орган – Вища рада з науки і технологій, яка працює при Президентові Франції і складається

з провідних учених світового рівня. Пропозиції щодо розподілу бюджетних коштів і визначення пріоритетних напрямів науково-технологічної політики здійснює Міжміністерський комітет наукових і технологічних досліджень, який очолює прем'єр-міністр. У Франції фундаментальні та прикладні дослідження здійснюють науково-дослідні установи, що підпорядковані Міністерству вищої освіти і досліджень, які можна розділити на три основні категорії:

- державні науково-технічні установи;
- університети, вищі школи, некомерційні інститути;
- державні промислово-комерційні установи.

Питаннями підтримки малих і середніх підприємств у сфері технологічних інновацій займається державна компанія OSEO та Агентство промислових інновацій.

Інноваційна політика Великобританії визначена у Стратегії з питань науки та інновацій. Формування національної інноваційної політики здійснюється на підґрунті пропозицій зацікавлених учасників на національному та регіональному рівнях. Координує державну політику у сфері науково-технологічного розвитку Міністерство інновацій, університетів і ремесел, у складі якого функціонує Державне управління науки.

Міністерство інновацій, університетів і ремесел фінансує сім науково-дослідницьких рад, а саме: Дослідницьку раду з біотехнології і біології; Дослідницьку раду з соціальних і економічних наук; Інженерну і фізичну дослідницьку раду; Медичну науково-дослідну раду; Раду з дослідження навколишнього середовища; Дослідницьку раду з гуманітарних наук і мистецтв, Раду з науки і технологічного утворення, шляхом об'єднання Ради Центральної лабораторії науково-дослідних рад та Дослідницької ради з фізики елементарних частинок і астрономії. Крім того, існує ряд дорадчих органів та інших урядових інституцій.

У Великобританії немає Національної академії наук, тому більшість наукових досліджень, які фінансуються за рахунок бюджету, здійснюються в університетах. 40 % фінансування університети отримують як базове, а 60 % Науково-дослідні ради розподіляють між університетами, науковими колективами та окремими науковцями на конкурсній основі, що надає можливість досить гнучко змінювати пріоритети у науково-технологічному розвитку країни відповідно до сучасної економічної ситуації.

Чітко організована система управління у сфері науково-технологічного й інноваційного розвитку у Фінляндії, що забезпечує їй лідируючі

позиції за рейтингами міжнародної конкурентоспроможності. Висока якість роботи державних інституцій забезпечує не тільки розроблення пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку, а також їх реалізацію згідно з розподіленими функціями між міністерствами, науково-дослідними організаціями та іншими учасниками як державного, так і приватного секторів.

За стратегічний розвиток у науково-технологічній сфері відповідає Рада з наукової та технологічної політики, яку очолює прем'єр-міністр. Досить ефективно функціонує національна інноваційна система, що забезпечує багатосторонню кооперацію з країнами Європи, Балтії та Росією. У 2006 році було засновано п'ять стратегічних центрів, до обов'язку яких належить вирішення стратегічних питань у таких сферах: енергетика та екологія; машинобудування; лісове господарство; охорона здоров'я; інформаційно-комунікаційні технології. Фінансування науково-дослідних робіт здійснюється за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів, приватного сектору та населення. Академія наук Фінляндії отримує більшу частину коштів, за рахунок яких фінансуються базові наукові дослідження згідно з науковими напрямами. Приблизно 15 % НДДКР фінансуються на основі системи грантів, де ключову роль відіграє не наукова організація, а саме колектив науковців. Також важливим фінансовим інструментом є науково-дослідні програми, що реалізуються за рахунок національних і закордонних інвесторів. Інші фінансові інструменти, які використовуються для реалізації науково-технологічної та інноваційної політики – це пільгові кредити, гранти для галузевої науки, гранти для прикладних досліджень. Важливим є заохочення дослідницьких підрозділів провідних компаній до кооперації з університетами, що сприяє розвитку індустріального сектору.

Структура державного фінансування НДДКР у Фінляндії в 2008 році була такою: університети – 25,2 %; Академія наук Фінляндії – 16,5 %; Фінське Агентство фінансування технологій та інновацій – 29,3 %; державні дослідницькі інститути – 15,7 %; Університетський центральний шпиталь – 2,7 %; інше – 10,7 %. Сьогодні фінська модель, яка заснована на ефективному використанні сучасних знань і спрямована на підвищення значення результатів науково-дослідних робіт для розвитку суспільства, визнана однією з найкращих у світі. Основні три складові, які забезпечують інноваційний розвиток економіки країни – це високий рівень освіти, розподіл коштів на фінансування НДДКР за конкурсною основою конкретному

колективу науковців та досконала національна інноваційна система, яка ґрунтується на розвиненій інноваційній інфраструктурі.

Японія має ієрархічну організаційну структуру державного управління у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку. Функціонує розгалужена мережа державних установ і організацій, яка передбачає такі рівні: законодавчий (розгляд та затвердження основних напрямів науково-технологічного розвитку); директивний та консультаційний. Існуюча в Японії система державного управління у сфері науково-технологічного розвитку використовує різноманітні форми і методи для інноваційного розвитку національної економіки, що підтверджується оцінками Всесвітнього економічного форуму за глобальним індексом конкурентоспроможності.

На основі проведених досліджень світового досвіду щодо управління у науково-технологічній сфері у багатьох країнах можна зробити такі висновки:

1. Світовий досвід розвинених країн у сфері управління науково-технологічним й інноваційним розвитком необхідно використовувати з урахуванням національних особливостей та реальної економічної ситуації в Україні. Перешкоди, які існують на сьогодні у системі трансферу технологій від ВНЗ/НУ у реальний сектор економіки, пов'язані, насамперед, з недосконалістю національної та регіональної інноваційної системи.

Найчастіше українські ВНЗ/НУ здійснюють фундаментальні та прикладні наукові дослідження й розробки на замовлення МОН України і ніяким чином у цьому процесі не беруть участь представники реального сектору економіки. Тобто науковці виконують дослідження згідно з напрямками своїх особистих наукових інтересів, що ніяк не впливає на вирішення нагальних потреб суспільства. Тому після їх виконання отримані наукові результати практично неможливо комерціалізувати. Вони не затребувані українськими підприємцями (тим паче вони не цікавлять підприємства із розвинених країн світу, тому що не враховують сучасних світових тенденцій) і залишаються у вигляді звітів без подальшого практичного впровадження. Такий підхід є неприпустимим, тому що призведе до неефективного витрачання коштів державного бюджету. Наприклад, у США великі корпорації беруть участь у визначенні пріоритетних напрямів наукових досліджень, що співпадають з їхніми інтересами. Такий підхід надає можливість визначити найбільш перспективні напрями у дослідженнях університетів, залучити приватний капітал та забезпечити великий

відсоток упровадження наукових результатів у суспільстві, що сприяє загальному інноваційному розвитку країни.

2. Для кожної окремої країни необхідно розробляти або вдосконалювати існуючі індивідуальні інноваційні інструменти й механізми їх реалізації з урахуванням специфіки національної економіки, менталітету та загального рівня інноваційної культури. Сьогодні в Україні практично відсутній дуже важливий елемент (складова) у системі трансферу технологій – це розробник технологій (така назва використовується у США). Головна мета розробника – це доведення отриманих результатів наукових досліджень ВНЗ/НУ до ступеня їх готовності для подальшого впровадження/реалізації у діяльність реального сектору економіки або вирішення інших важливих суспільних проблем.

Згідно з досвідом США та розвинених країн ЄС існує немалий прошарок таких розробників технологій (вони можуть мати й інші назви), що займаються "вирощуванням" нового бізнесу, в основі якого використовуються сучасні досягнення науки й техніки. Зацікавленими покупцями такого бізнесу, в першу чергу, є великі корпорації, а також інші підприємці, які з задоволенням придбають новий сучасний бізнес (сучасне підприємство разом із відповідним сегментом ринку) і готові платити за це досить великі кошти.

В Україні вже зроблені певні кроки до застосування світового досвіду у сфері трансферу технологій. Прийнято Закон України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій", Закон України "Про наукові парки" та ін. Але, на жаль, цього недостатньо. Створення нових та функціонування вже існуючих інноваційних структур, які повинні забезпечити комерціалізацію результатів наукових досліджень ВНЗ/НУ, уповільнює колізія, що присутня у законодавчо-нормативній базі в сфері трансферу технологій. Насамперед, це стосується нормативних документів, що регулюють бухгалтерський облік державних ВНЗ/НУ та інших підприємств.

Також корисним для України буде використання досвіду США щодо фінансування науково-дослідних робіт, спрямованих на вирішення суспільних проблем. Кожна країна має такі проблеми, що потребують негайного вирішення, а Україна не є винятком. Але витрачені на такі наукові дослідження кошти не припускають отримання економічного ефекту і це відомо ще до початку наукових досліджень. Але вони також необхідні, тому Уряд США бере на себе такі витрати, щоб в майбутньому

отримати соціальний ефект, який є не менш важливим для інноваційного розвитку країни, ніж економічний. Такі некомерційні проекти фінансуються окремо. Для цього розробляються відповідні державні програми, які обов'язково отримують відповідне фінансування. Такий підхід забезпечує високий рівень життя населення порівняно з іншими країнами світу. Це, в свою чергу, обумовлює більш ґрунтовне вивчення цього досвіду та на-працювання відповідних рекомендацій.

3. Визначальним для розвитку фундаментальної та прикладної науки є наявність державних програм їх фінансування, причому обсяг фінансування наукового сектору повинен бути значно вище від існуючого сьогодні в Україні. Загальна підтримка НДДКР в Україні головним чином здійснюється на основі традиційного підходу, який передбачає розподіл бюджетних коштів на розвиток науково-технологічної сфери на основі застарілих принципів. В останні роки отримав розвиток процес конкурсного підходу, який значною мірою унеможлиблює втручання людського фактора. Це стосується: Державних науково-технічних програм; Міжнародних науково-технічних проектів, які реалізуються в Україні на підставі міжнародних договорів; Галузевих та міжгалузевих науково-технічних й інноваційних програм та Інноваційних програм і проектів, які є важливими для держави. Для проведення конкурсного відбору створені спеціальні міжвідомчі комісії, до складу яких входять представники різних міністерств і відомств. Також існують інші комісії на рівні відповідних міністерств і відомств для проведення конкурсного відбору проектів на виконання наукових досліджень згідно з визначеними напрямками. Але занадто малий обсяг фінансування з боку держави практично зводить нанівець роботу всієї науково-технологічної сфери, тому що фінансування ледве вистачає на заробітну плату штатних працівників, а тому зовсім не йдеться про розвиток матеріальної бази, необхідної для забезпечення високого рівня наукових досліджень, підготовки кадрів вищої кваліфікації, їх перепідготовки на основі використання сучасних світових досягнень та забезпечення інших соціальних потреб науковців.

4. Важливою є реалізація реальної інтеграції науки – освіти – виробництва. Сучасна державна політика щодо підтримки ВНЗ/НУ у сфері трансферу технологій є водночас недостатньою та розпорошеною. На сьогодні недостатньо ефективно використовуються наявні ресурси приватного капіталу та можливості регіональних інноваційних систем як основної ланки, що забезпечує потреби бізнесу в інноваційних

технологіях. На погляд авторів, слід більше уваги приділяти розвитку інфраструктури ВНЗ/НУ, що забезпечує комерціалізацію результатів наукових досліджень. Насамперед, необхідно вдосконалити існуючу або розробити нову спеціальну програму розвитку інноваційної інфраструктури у ВНЗ/НУ та обов'язково забезпечити її фінансування у достатньому обсязі. Дослідження сучасного стану у сфері трансферу технологій надає можливість зробити висновок, що розвиток реального співробітництва між підприємцями та науковою сферою уповільнюється з ряду причин, а саме: 1) це відсутність економічної зацікавленості підприємств щодо вкладення власних коштів у наукові дослідження, що пов'язано з досить високими витратами бізнесу в разі замовлення наукових досліджень у ВНЗ/НУ в наслідок недосконалості державної податкової політики; 2) потребує удосконалення законодавчо-нормативна база у сфері приватного-державного партнерства; 3) занадто низька ефективність існуючих баз даних, які інформують про результати наукових досліджень ВНЗ/НУ (невисокий рівень розвитку ринку інтелектуальної власності); 4) недосконалість інформаційно-комунікаційних технологій, які використовуються всіма учасниками інноваційного процесу та потребує підняття загального рівня інноваційної культури у суспільстві.

Для вирішення низки проблем щодо підвищення ефективності функціонування національної та регіональної інноваційних систем корисним є досвід Німеччини, згідно з яким в основі системи трансферу технологій країни визначального значення набувають регіональні інноваційні структури, що забезпечують трансфер технологій на своєму рівні. Регіональні інституції більш обізнані в потребах підприємств та можливостях ВНЗ/НУ, які функціонують на їх території. Також важливим є формування, функціонування та розвиток територіальних інноваційних мереж, які забезпечують якісну та всебічну інтеграцію науки й виробництва. Тобто ці процеси реалізуються головним чином завдяки ефективному функціонуванню регіональних інноваційних систем, що також потребує розроблення відповідної державної програми та забезпечення її фінансуванням у достатньому обсязі. Поряд із цим державна інноваційна політика повинна ґрунтуватися на регіональних аспектах, які враховують специфіку всіх регіонів України, а саме ресурси, соціальне становище, економічний та науковий розвиток, політичну ситуацію тощо.

5. Тільки використання комплексного підходу щодо управління у сфері науково-технологічного розвитку забезпечить розвиток регіонів

і країни в цілому. Насамперед, це стосується удосконалення існуючого механізму розподілу й вкладення бюджетних коштів у розвиток науково-технологічної сфери, який передбачає дві основні складові: 1) базове фінансування за державні кошти, яке згідно зі світовим досвідом може коливатися від 40 до 85 % від загального фінансування ВНЗ/НУ; 2) цілеспрямоване фінансування пріоритетних напрямів за рахунок державного бюджету (так звана система грантів), що складає у різних країнах від 15 до 60 % загального фінансування ВНЗ/НУ. Перша частина фінансування спрямована на підтримку загальної наукової складової ВНЗ, яка необхідна для забезпечення високого рівня професійної освіти згідно з профілем університету. Друга складова фінансування, передбачає розвиток найбільш перспективних напрямів сучасної науки, які є найбільш затребувані відповідно до світових тенденцій та забезпечує реалізацію визначених урядом пріоритетних напрямів у країні. Тому під час фінансування наукових досліджень ВНЗ/НУ за другою складовою слід ураховувати не тільки попередні досягнення колективу науковців, але й сучасні їх здобутки та реальні можливості виконати поставлене завдання. Для цього активно необхідно залучати міжнародні фонди, кошти яких стають основою для розробки та функціонування державних програм, що робить можливим спільні наукові дослідження кількох ВНЗ/НУ, в тому числі із різних країн світу.

3. Особливості проведення звітної кампанії щодо результатів наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ в Україні

Наукова діяльність у ВНЗ, з одного боку, повинна забезпечити українські підприємства сучасними розробками, а з іншого – отримані університетами прибутки від комерціалізації власних розробок можуть витратитись на розвиток матеріальної бази, необхідної для проведення НДДКР, покращення умов праці науковців та їх матеріальне заохочення. Тільки українські ВНЗ спроможні надати вітчизняним підприємствам нові сучасні технології з урахуванням потреб та можливостей їх застосування, сьогоденних умов і економічної ситуації в Україні.

Дослідження світового досвіду у сфері комерціалізації результатів наукової діяльності ВНЗ надає можливість зробити висновок, що визначальним для цього процесу є: по-перше, наявність та розвиненість інноваційної інфраструктури; по-друге, досконалість національної законодавчо-нормативної бази. Тому створені офіси, компанії, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, наукові й технологічні парки тощо максимально ефективно використовують науковий потенціал університетів та промисловий потенціал інноваційно орієнтованих підприємств, що забезпечує економічно-суспільний розвиток і високий рівень життя населення.

Питанням удосконалення механізму комерціалізації результатів науково-дослідних робіт університетів у розвинених країнах світу приділяється значна увага з боку держави. Уряд та законодавчі системи координують форми управління у сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Особливо ця тенденція спостерігається під час оптимізації співробітництва між ВНЗ, підприємцями, науково-техніко-технологічними структурами, інвестиційними фондами тощо, які різняться між собою за розміром та формою. В умовах глобалізації важливим є налагодження двостороннього потоку технологій (за кордон та із-за кордону), що неможливо без наявності високоефективної інноваційної інфраструктури. Як показує світовий досвід, такий підхід є базовим для забезпечення інноваційного розвитку національної економіки.

На жаль, сьогодні в Україні недосконалість національної нормативно-правової бази у сфері трансферу технологій уповільнює цей процес. Недостатньо враховуються наукові потенціали, матеріальна база та досвід фахівців конкретних ВНЗ, що робить розподіл коштів державного бюджету України недосить ефективним, особливо в умовах обмеженості ресурсів. Для вирішення цього питання необхідно розглянути більш детально систему звітування українських ВНЗ про результати їх наукової діяльності (за звітний період) та як це враховується у подальшому розподілі обсягів фінансування НДДКР у вищих навчальних закладах за рахунок державного бюджету у наступному році.

У першому кварталі наступного року за звітним, згідно з наказом МОН України, вищі навчальні заклади та наукові установи, які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України підводять підсумки та звітують про наукову й науково-технічну діяльність.

Згідно з Законом України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" та затверджених Тематичних планів кожного ВНЗ у МОН України

науково-педагогічні працівники, докторанти, аспіранти та студенти протягом року виконують фундаментальні та прикладні наукові дослідження за рахунок коштів державного бюджету, отримання грантів (зокрема закордонних) та на замовлення реального сектору економіки. Результати про виконання науково-дослідних робіт у ВНЗ (звіти за кожним окремим дослідженням у повному обсязі) подаються на державну реєстрацію до Українського інституту науково-технічної і економічної інформації. Узагальнена інформація щодо підсумків наукової та науково-технічної діяльності вищими навчальними закладами за календарний рік подаються до МОН України.

Відповідальні особи (представники адміністрації ВНЗ) для звітування про проведену наукову та науково-технічну діяльність у звітному році прибувають до МОН України зі звітом, структура якого розроблена та затверджена. Звітна кампанія ВНЗ закінчується у березні. Результати підсумків про наукову та науково-технічну діяльність вводяться до єдиної інформаційної системи "Наука в університетах". Частина звітної інформації стає доступною для громадськості, зокрема підприємцям, інвесторам, бізнесовим структурам з метою ознайомлення та комерціалізації наукових результатів. Такий підхід сприяє розвитку інноваційного бізнесу і комерціалізації отриманих результатів науково-дослідних робіт ВНЗ на основі використання Інтернет-технологій.

Перелік інформаційних матеріалів щодо підсумків наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ у звітному році вміщує таке:

- статистичну інформацію, яка надається до Державного комітету статистики України згідно з затвердженими формами для державного статистичного спостереження;
- презентацію та рекламні матеріали, які містять отримані результати виконання фундаментальних і прикладних досліджень та розробок;
- інформацію про наукову та науково-технічну діяльність ВНЗ, а саме: показники за визначений період; співробітництво з обласними адміністраціями, науковими організаціями та ВНЗ (у тому числі закордонними); результати комерціалізації науково-технічних розробок на вітчизняних підприємствах; оприлюднення результатів наукових досліджень науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів і студентів у науково-метричних базах даних, фахових виданнях, на конференціях та за кордоном; науково-дослідну роботу та інноваційну діяльність студентів і молодих учених; інноваційну інфраструктуру ВНЗ та результативність

діяльності наукових підрозділів; інформаційну забезпеченість наукової діяльності та доступність для використання баз даних провідних наукових видавництв світу; матеріально-технічну базу досліджень; умови праці; пропозиції щодо вдосконалення організації та координації наукового процесу у вищих навчальних закладах і наукових установах.

Підведення підсумків звітної кампанії щодо наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів й наукових установ, що належать до сфери управління МОН України, здійснюється з метою виявлення основних тенденцій і проблемних питань у сфері науки, освіти та інноваційного розвитку національної економіки. За результатами аналізу зведених показників визначають рейтинг ВНЗ та наукових установ, які об'єднані у такі одинадцять груп: педагогічні; технологічні; гірничо-металургійні; економічні; машино-приладобудівні; транспортні; будівельно-художні; класичні; політехнічні; заклади фізичного виховання і спорту; науково-дослідні інститути. Основні критерії, що визначають результативність їх наукової діяльності, – це:

- ефективність організації та координації наукової діяльності, зокрема робота кафедр як основної наукової складової ВНЗ;
- забезпеченість кадрами вищої кваліфікації, якість їх підготовки та перепідготовки;
- значущість отриманих наукових результатів і можливість їх застосування для соціально-економічного розвитку країни;
- системність і послідовність у проведенні наукових досліджень (взаємозв'язок між фундаментальними і прикладними дослідженнями та розробками);
- практичне використання отриманих результатів фундаментальних і прикладних досліджень і розробок, зокрема співвідношення обсягів бюджетного фінансування та замовників реального сектору економіки;
- спрямованість наукових результатів на вирішення важливих (першочергових) завдань у різних галузях економіки, соціальної сфери та навчальному процесі відповідно до профілю ВНЗ;
- співробітництво з органами виконавчої влади з метою доведення одержаних наукових результатів до суб'єктів господарювання у відповідних сферах;
- належне планування результативних показників у межах виконання науково-дослідних робіт;

- захист прав інтелектуальної власності за результатами виконання фундаментальних і прикладних досліджень;
- результативність публікацій науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів і студентів у фахових та зарубіжних виданнях, міжнародних науково-метричних базах даних;
- ефективність використання власного наукового потенціалу, заохочення та залучення талановитої молоді до наукової діяльності;
- міжнародна співпраця та залучення коштів міжнародних грантів.

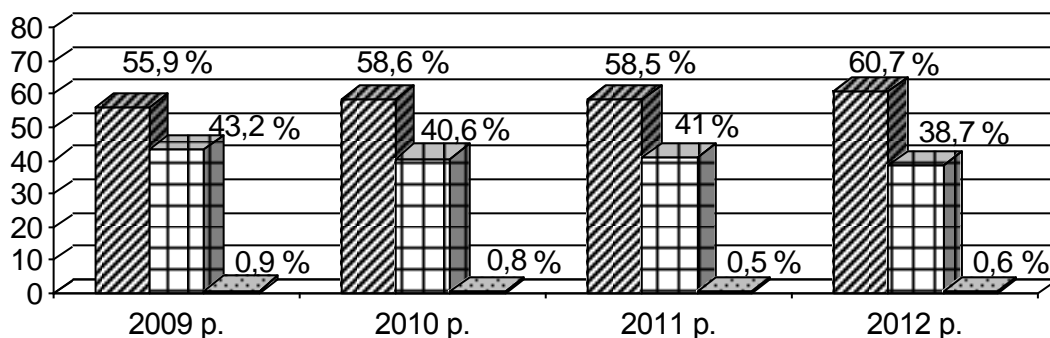
Суттєвим для ефективного розподілу бюджетних коштів, передбачених на виконання фундаментальних і прикладних досліджень, є наявність досконалої системи моніторингу результатів науково-технологічної діяльності за науковими роботами у всіх сферах фінансування.

Важливим у підведенні підсумків наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ і наукових установ є анотовані звіти, які подаються до МОН України за завершеними науково-дослідними роботами після їх затвердження вченими радами вищих навчальних закладів. Головне призначення анотованих звітів – це надання стислої інформації щодо отриманих наукових результатів під час виконання фундаментальних і прикладних досліджень за рахунок державного бюджету. Основні розділи анотованого звіту, що надається експертам для розгляду й подальшого оцінювання ефективності використання бюджетних коштів під час виконання науково-дослідних робіт, такі: обсяг коштів, виділених на виконання НДР; короткий зміст запиту; опис процесу наукового дослідження; наукова новизна та значущість отриманих наукових результатів; відповідність отриманих наукових результатів сучасному рівню досліджень у даній галузі; відмінні риси і переваги отриманих результатів/продукції над вітчизняними або зарубіжними аналогами чи прототипами; практична цінність результатів/продукції НДР; використання результатів у навчальному процесі; використання результатів науково-дослідних робіт у промисловості (інших галузях); результативність виконання науково-дослідної роботи; бібліографічний перелік монографій, підручників, посібників, словників, довідників, наукових статей, інших публікацій; подані заявки та отримані охоронні документи; теми захищених та поданих до розгляду у спеціалізовану вчену раду дисертацій і магістерських робіт, в яких було використано результати науково-дослідних робіт; кваліфікаційний склад виконавців.

Робота експертів над анотованими звітами проводиться в системі "Наука в університетах". Розподіл анотованих звітів здійснюється за фаховими напрямками експертів, що забезпечує високий рівень проведення експертиз науково-дослідних робіт. Це програмне забезпечення розроблено з ініціативи МОН України і надає можливість експертам працювати на своїх робочих місцях у режимі онлайн. Такий підхід значно спрощує процедуру проведення експертизи, знижує можливість впливу на висновки експерта і сприяє заощаджуванню державних коштів. Передбачена авторизація в системі забезпечує високий рівень конфіденційності. Дискусійні питання, що виникають під час експертизи, вирішуються безпосередньо на засіданнях секцій.

Рішення щодо ефективності наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ і наукових установ ухвалюється фахівцями МОН України на основі аналізу результатів звітної кампанії, що є основою для визначення рейтингу ВНЗ/НУ України. Розподіл коштів для фінансування фундаментальних та прикладних досліджень за рахунок коштів державного бюджету на наступний за звітним рік здійснюється на підставі висновку щодо результативності наукової та науково-технічної діяльності кожного окремого ВНЗ/НУ, що враховує таке: відповідність НДР пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки в Україні; вагомість отриманих наукових результатів у звітному році та рівень їх упровадження; ліцензійна діяльність; наявний кадровий склад; якість підготовки та перепідготовки кадрів вищої кваліфікації; системність і послідовність у проведенні науково-дослідних робіт; ефективність використання бюджетних коштів та інші загальні показники.

Науково-технічна діяльність вищих навчальних закладів і наукових установ України за чотири роки (2009 – 2012 рр.) фінансувалась із загального фонду, а обсяги фінансування стабільно зростали від 249,042 млн грн (2009 р.) до 418,929 млн грн (2012 р.). Більше 55 % (від 55,9 до 60,7 %) загального фінансування спрямовувалося на фундаментальні дослідження, а, відповідно, від 38,7 до 43,2 % загального обсягу фінансування припадало на прикладні дослідження і розробки. На збереження наукових об'єктів було спрямовано від 0,5 до 0,8 % загального обсягу фінансування. Від 10,92 млн грн до 22,12 млн грн – це кошти з фінансування щодо виконання міжнародних господарських договорів, що досягало 3,89 – 5,49 % загального обсягу фінансування науково-технічної діяльності ВНЗ та наукових установ. Напрями фінансування науково-технічної діяльності ВНЗ та наукових установ за 2009 – 2012 рр. наведено на рис. 3.1.

■ Фундаментальні дослідження ▨ Прикладні дослідження ▩ Збереження наукових об'єктів

Рис. 3.1. Діаграма щодо напрямів фінансування науково-технічної діяльності із загального фонду, у відсотках до загального обсягу фінансування

Найбільший обсяг надходжень до спеціального фонду за результатами наукової та науково-технічної діяльності за чотири роки спостерігалися за:

- господарськими договорами (74,3 – 79,0 %);
- проектами міжнародного співробітництва (6,5 – 8,7 %);
- державними цільовими програмами (4,9 – 6,3 %);
- фундаментальними дослідженнями (2,2 – 5,5 %).

Ефективність наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ і наукових установ визначається на основі:

1. Доходу на одного працівника (співвідношення між обсягом надходжень до спеціального фонду від науково-дослідної діяльності до чисельності штатних працівників).

2. Ефективності використання бюджетних коштів за ВНЗ та науковим установами (співвідношення обсягу надходжень до спеціального фонду та загального фонду ВНЗ III – IV рівнів акредитації та наукових установ).

У 2012 р. дохід на одного працівника науково-дослідного сектору (НДС) вищих навчальних закладів України коливався від 5 918 грн (будівельно-художні ВНЗ) до 3 710 грн (педагогічні ВНЗ) на одну особу за рік. У економічній групі вищих навчальних закладів України цей показник у 2012 р. складав 4 470 грн на одного штатного працівника науково-дослідного сектору. У науково-дослідних інститутах країни дохід на одного штатного працівника досяг 38 860 грн за рік.

Дохід на одного штатного працівника серед 14-ти ВНЗ економічної групи коливався від 0 (Дніпропетровська державна фінансова академія, Львівська державна фінансова академія, Львівський інститут економіки

і туризму, Буковинський державний фінансово-економічний інститут) до 30 102 грн (Академія митної служби). Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця за даним показником отримав 3-тє місце у рейтингу, а дохід на одного штатного працівника досяг 4 967 грн на одну особу, що перевищив показник за групою економічних ВНЗ (4 470 грн на одного штатного працівника НДС).

Співвідношення обсягу надходжень до спеціального фонду й загального фонду ВНЗ III – IV рівнів акредитації та наукових установ свідчать про ефективність використання бюджетних коштів. Так, у 2012 р. цей показник мав досить широкий діапазон змін, а саме від 0,1 грн/грн (науково-дослідні інститути) до 1,4 грн/грн (транспортні вищі навчальні заклади). Серед одинадцяти груп ВНЗ та наукових установ економічні навчальні заклади зайняли сьоме місце (0,34 грн/грн).

Серед вищих навчальних закладів економічної групи за чотирма ВНЗ (Дніпропетровська державна фінансова академія, Львівська державна фінансова академія, Львівський інститут економіки і туризму, Буковинський державний фінансово-економічний інститут) показник ефективності використання бюджетних коштів дорівнював нулю. Найкращий показник ефективності використання бюджетних коштів у 2012 р. мав Донецький державний університет управління (2,3 грн/грн), а найнижчий (0,08 грн/грн) – у ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана". Показник ефективності використання бюджетних коштів у 2012 р. Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця складав 0,4 грн/грн, що перевищив цей показник за групою економічних ВНЗ на 17,6 %, і це є позитивним у науковій діяльності даного навчального закладу.

4. Удосконалення механізму фінансування та вкладання бюджетних коштів у виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України

Сьогодні в умовах глобалізації та обмеженості фінансових ресурсів формування інноваційного майбутнього України, в якому науково-технологічна сфера відіграє визначальну роль, набуває першочергового значення. Результати наукової діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ стають головним інноваційним ресурсом, що визначає

темпи економічного зростання національної економіки. Визначальним стає наявність досконалого, ефективного організаційно-економічного механізму, що забезпечує трансфер і комерціалізацію інтелектуальних продуктів від ВНЗ/НУ на вітчизняні підприємства та іншим споживачам ринку.

Аналіз проведених досліджень і публікацій довів, що питаннями оптимізації та підвищення ефективності системи управління й фінансування у науково-технологічній сфері займаються провідні вчені та фахівці багатьох країн світу. Так, вирішенню проблем структурних деформацій в національній економіці та забезпеченню її науково-технологічного розвитку на основі комерціалізації результатів наукової діяльності приділяється значна увага у роботах закордонних і вітчизняних учених. Однак проблема управління науково-технологічною сферою в Україні залишається актуальною і на сьогодні. Насамперед, це потребує удосконалення існуючого механізму фінансування й вкладення бюджетних коштів під час виконання науково-дослідних робіт ВНЗ/НУ, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України. Зокрема це стосується урахування результативності науково-дослідних робіт вищих навчальних закладів і наукових установ.

На початку 90-х рр. ХХ ст. було розпочато формування системи управління науково-технологічною сферою в Україні як у незалежній країні і цей процес продовжується і до сьогодні. Нині, згідно з положенням, МОН України є головним органом у системі органів виконавчої влади, яке забезпечує реалізацію державної політики у сфері науки, освіти, інноваційної діяльності, інтелектуальної власності та трансферу технологій. Вищі навчальні заклади та наукові установи, підпорядковані МОН України, несуть відповідальність за якість отриманих наукових результатів і їх упровадження на українських підприємствах, що є визначальним для інноваційного розвитку національної економіки. Результати наукових досліджень ВНЗ/НУ та їх інтелектуальна продукція стають основою інноваційного розвитку країни. Для вітчизняних підприємств вищі навчальні заклади та наукові установи – це потенційне джерело нових ідей і розробок, висококваліфікованих кадрів, які володіють сучасними знаннями і здатні забезпечити впровадження нових технологій, використовуючи власний та світовий досвід з урахуванням потреб споживачів, сьгоднішніх економічних умов, наявності відповідних ресурсів та інших можливостей.

Визначальним для розвитку академічної науки є державне фінансування, що, в свою чергу, потребує ефективного розподілу бюджетних коштів, передбачених на виконання фундаментальних і прикладних досліджень. Тому важливим є наявність більш досконалої системи моніторингу

результатів науково-технологічної діяльності за науковими роботами, які фінансуються за рахунок різних фондів. Реалізація цього потребує: по-перше, визначення системи показників, з урахуванням особливостей національної економіки та регіонів; по-друге, забезпечення реальних джерел отримання інформації та її доступність; по-третє, розроблення відповідного організаційно-методичного забезпечення на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Для здійснення всебічного та повного аналізу результативності наукової діяльності ВНЗ/НУ, виявлення основних тенденцій і проблемних питань у сфері науково-технологічного розвитку, щороку вищі навчальні заклади та наукові установи, які підпорядковані МОН України, звітують згідно з затвердженими формою та процедурами. Існуючий процес розподілу бюджетних коштів на основі результатів звітної кампанії наведено на рис. 4.1.

Рис. 4.1. Процес фінансування науково-дослідних робіт у ВНЗ/НУ за рахунок коштів державного бюджету

Важливим у підведенні підсумків наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ/НУ за звітний період є наявність існуючої системи моніторингу та показників, які згруповано МОН України таким чином: 1) науково-педагогічні кадри; 2) підготовка наукових кадрів; 3) фінансування науково-технічної діяльності; 4) матеріально-технічне забезпечення наукової та науково-технічної діяльності; 5) результативні показники виконання

наукових, науково-технічних робіт; 6) наукові праці; 7) інноваційна спрямованість результатів наукових, науково-технічних робіт; 8) інноваційна інфраструктура; 9) наукова робота студентів; 10) молоді вчені, їх наукові праці, та участь у конференціях. Частина звітної інформації стає доступною для громадськості, зокрема для підприємців, інвесторів, бізнесових структур із метою ознайомлення та комерціалізації наукових результатів. Такий підхід сприяє розвитку інноваційного бізнесу і комерціалізації отриманих результатів науково-дослідних робіт ВНЗ/НУ на основі використання Інтернет-технологій. Загальна схема звітування вищих навчальних закладів і наукових установ у МОН України наведено на рис. 4.2.

Рис. 4.2. Послідовність звітування вищих навчальних закладів та наукових установ у Міністерстві освіти і науки України

Для забезпечення об'єктивного підведення підсумків наукової та науково-технічної діяльності українських ВНЗ/НУ, МОН України використовує відповідні критерії оцінювання, що стануть основою для визначення перспективних наукових проектів ВНЗ/НУ за рахунок державного бюджету у наступному році. Рейтинг вищих навчальних закладів і наукових установ визначають за результатами аналізу зведених показників за ВНЗ/НУ, які об'єднанні в одинадцять груп: педагогічні; технологічні;

гірничо-металургійні; економічні; машино-приладобудівні; транспортні; будівельно-художні; класичні; політехнічні; заклади фізичного виховання і спорту; науково-дослідні інститути. Розподіл коштів для фінансування фундаментальних і прикладних досліджень за рахунок коштів державного бюджету на наступний за звітним рік здійснюється на підставі висновку щодо результативності наукової та науково-технічної діяльності кожного окремого ВНЗ/НУ, який робиться на основі використання затверджені системи показників і наведено на рис. 4.3.

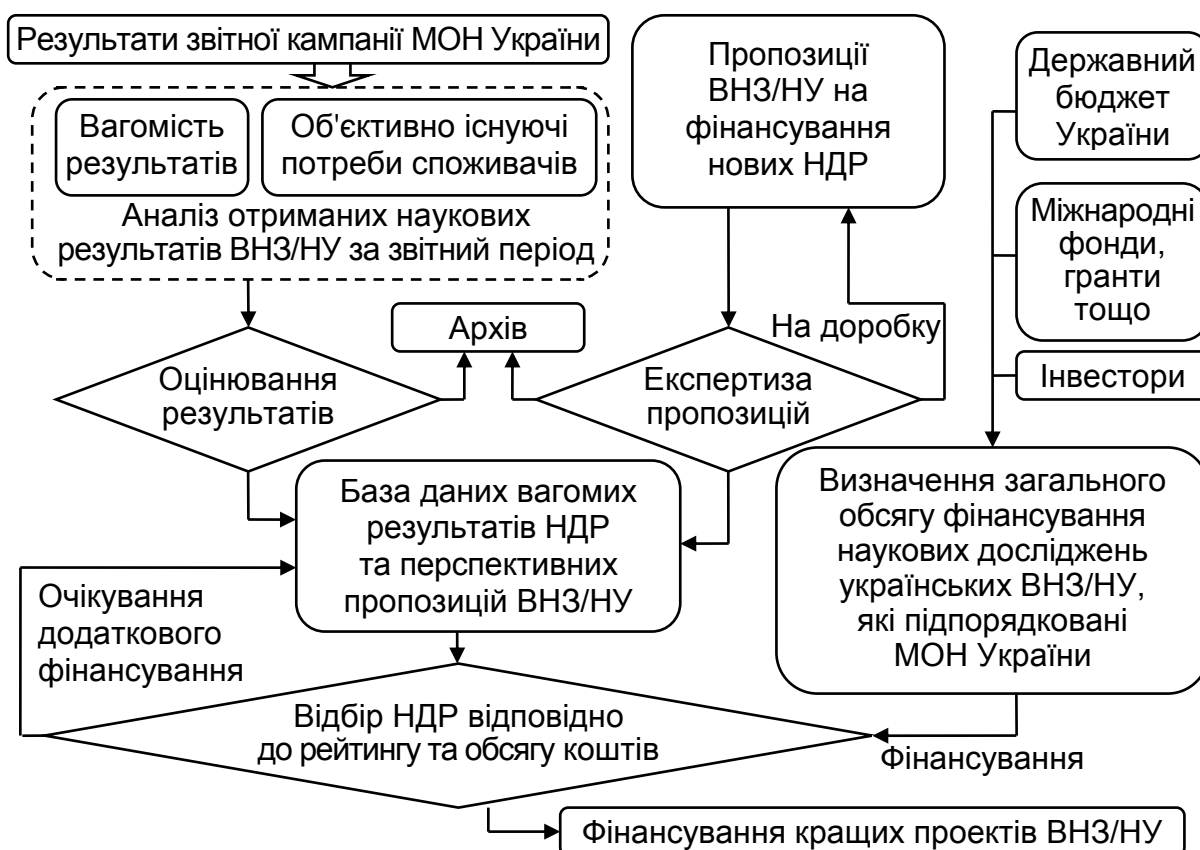

Рис. 4.3. Фінансування науково-дослідних робіт українських ВНЗ/НУ

Основні критерії, які використовуються фахівцями МОН України для оцінювання результативності наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ/НУ за звітний рік – це: ефективність організації та координації наукової діяльності; забезпеченість кадрами вищої кваліфікації та якість їх підготовки, перепідготовки; вагомість отриманих наукових результатів і можливість їх застосування для соціально-економічного розвитку країни; системність та послідовність у проведенні наукових досліджень (взаємозв'язок між фундаментальними та прикладними дослідженнями і розробками);

впровадження отриманих результатів НДДКР; спрямованість наукових результатів на вирішення важливих завдань у різних галузях економіки, соціальної сфери та навчальному процесі відповідно до профілю вищого навчального закладу; співробітництво з органами виконавчої влади; належне планування результативних показників у межах виконання науково-дослідних робіт; захист прав інтелектуальної власності за результатами науково-дослідних робіт; результативність наукових публікацій; ефективність використання власного наукового потенціалу, заохочення та залучення талановитої молоді до наукової діяльності; міжнародна співпраця та залучення коштів міжнародних грантів. Затверджуються підсумки на засіданні Наукової ради Міністерства освіти і науки України.

Визначальним в удосконаленні механізму фінансування та вкладення бюджетних коштів у науково-дослідницьку діяльність вищих навчальних закладів/наукових установ є вивчення й дослідження світового та вітчизняного досвіду, а також критичний аналіз стану справ в Україні, що дозволить обґрунтувати та адаптувати отримані результати для практичного використання в інноваційному розвитку національної економіки.

Згідно з проведеними дослідженнями вчених і фахівців та накопиченого вітчизняного досвіду можна зробити висновок, що найбільш актуальним на сьогодні для інноваційного розвитку країни є:

1) формування чи трансформація для удосконалення системи взаємозв'язків, взаємовідносин як основи для розробки взаємодій між структурами науково-дослідної сфери (науково-дослідні організації, ВНЗ та ін.) за інноваційним процесом створення технологій, продукції і т. д.;

2) удосконалення нормативно-правової бази у науковій та техніко-технологічній сферах;

3) створення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату в країні та регіонах для залучення інвестиційних ресурсів;

4) підготовка відповідних фахівців на постійній основі;

5) стимулювання інноваційного розвитку в Україні на основі використання процесно-системного підходу.

Питання щодо формування (чи трансформації) та систематизація системи стимулювання інноваційного розвитку потребує виваженого (обґрунтованого) підходу згідно з накопиченим досвідом світових та українських учених й результатів проведених досліджень і рекомендується на основі моделі за такими складовими:

1) система прямого фінансування досліджень і розробок через найбільш ефективні заходи: фінансові заходи та інші нефінансові інструменти

(доступ до консультаційних і брокерських послуг тощо); податкове стимулювання та ін.;

2) арсенал інструментарію для стимулювання наукових досліджень, розробок тощо для активізації інноваційної діяльності в цілому;

3) система використання інструментів для конкретного суб'єкта науково-дослідної діяльності всіх форм власності (ВНЗ, науково-дослідні організації та інші наукові структури);

4) система взаємовідносин, взаємозв'язків усіх учасників інноваційного процесу для розроблення ефективних взаємодій, спрямованих на інноваційний розвиток.

Усе це потребує вибудовування ефективних взаємовідносин і взаємозв'язків між законодавчою та виконавчою гілками влади та їх відповідальності для прийняття обґрунтованих рішень щодо взаємодій, спрямованих на інноваційний розвиток підприємств, галузей, регіонів та країни в цілому.

Також цінним для ВНЗ/НУ є створення та подальший розвиток із використанням ресурсу сайту МОН України прозорої системи відносин у сфері науково-технологічного розвитку, яка надає можливість отримати інформацію про: підсумки звітної кампанії (вивчення кращих здобутків вітчизняних ВНЗ/НУ для визначення реального власного рейтингу); подані проекти від ВНЗ/НУ до МОН України на фінансування у наступному році (є можливість зробити аналіз своїх недоліків, якщо проект набрав недостатню кількість балів і не отримав фінансування); загальні тенденції у науково-технологічному розвитку України; міжнародне співробітництво у науковій сфері та умови щодо участі в ньому тощо.

НАН України є вищою державною науковою організацією України, яка об'єднує дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів, усіх науковців її установ, організовує і здійснює фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних та соціогуманітарних наук. Основною ланкою структури НАН України є науково-дослідні інститути та прирівняні до них наукові установи. В НАН діють 6 регіональних наукових центрів подвійного з Міністерством освіти і науки України підпорядкування. Всього на цей час у НАН України діють 168 наукових установ і 46 організацій дослідно-виробничої бази (дослідні підприємства, конструкторсько-технологічні організації, обчислювальні центри), а також 3 ради: Міжвідомча рада з координації фундаментальних досліджень, Рада президентів академій наук України, Експертна рада з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт при НАН України.

Науково-координаційну роботу з окремих актуальних наукових напрямів і проблем проводять громадські наукові об'єднання НАН України. Нині в НАН України працює 79 наукових рад, 19 комітетів, 15 комісій, 24 наукових товариства. Їх зусилля зосереджено на питаннях координації перспективних наукових досліджень, підготовці пропозицій та аналітичних матеріалів для державних органів влади, на організації та проведенні наукових читань, конференцій, семінарів, симпозіумів.

Науковими установами НАН України в 2013 році впроваджено в різні галузі економіки України понад 1 600 новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси і системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти.

Традиційно тісним є співробітництво НАН України з освітніми установами. У 2013 р. було укладено понад 200 договорів між НАН України та вищими навчальними закладами про співробітництво, розроблялося приблизно 200 спільних наукових проектів. Понад 250 спільних з освітянами науково-навчальних структур широко використовують потенціал НАН України для підготовки фахівців високої кваліфікації для потреб вищої школи та НАНУ.

Вагомим досягненням на шляху вдосконалення середовища генерації знань в Україні є значний розвиток грид-інфраструктури НАН в 2009 – 2013 рр. та створення Українського національного гриду, що функціонує на основі міжнародних стандартів та інтегрований до європейської колаборації EGI (Європейська грид-ініціатива). Отже, вітчизняним ученим відкрито нові можливості вирішення складних дослідницьких завдань, широкої міжнародної співпраці в різних галузях науки і техніки з використанням грид-технологій. На цей час Український національний грид об'єднує вже 39 обчислювальних кластерів, з них 34 – в інститутах НАН.

У напрямі збільшення доступності систем інформації діє інформаційно-бібліотечна рада НАН України. Вона виступає в якості дорадчого консультативного органу при НАН України, який визначає стратегію та основні напрями розвитку інформаційного забезпечення наукових досліджень у НАН України.

Національна бібліотека України імені Вернадського В. І. (НБУВ) як головна установа зі створення загально академічного центру онлайнових науково-інформаційних ресурсів із четвертого кварталу 2013 р. розпочала надавати користувачам послуги з мережного доступу до ресурсів провідних світових постачальників наукової інформації.

Із року в рік зростають обсяги мережних ресурсів академічних установ. Саме наявність єдиного інформаційного середовища є одним із основних ознак мережної організації в умовах постіндустріального суспільства. Тому отримані результати у цьому напрямі є певною мірою ідентифікацією прототипу повноцінної науково-інноваційної мережі.

Таким чином, НАН України докладає максимум зусиль для створення та ефективного функціонування національного середовища генерації знань. На сьогодні НАН фактично залишається єдиною в Україні інституціональною структурою, яка має повний цикл функціональних можливостей у науковій і науково-технічній сферах. Збереження і розвиток цих можливостей – це відповідальне завдання вчених, держави і суспільства в цілому.

5. Пропозиції щодо підвищення результативності виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України

Система проведення НДДКР повинна будуватися (чи трансформуватися) та регулюватися згідно з чинною законодавчо-нормативною базою України. Цю систему рекомендується формувати за функціями менеджменту (прогнозування, планування, організація, мотивування, регулювання, контроль) згідно з визначеною науково-технологічною та промисловою політикою й науково-дослідною програмою (НДП) країни. Здійснення цього процесу повинно безпосередньо керуватися Президентом (за наявності й ефективної участі відповідних інфраструктур, а саме Верховної Ради, Адміністрації Президента та міністерств й відомств) на основі системи взаємовідносин із метою розроблення спільних взаємодій з управління науково-технологічною та промисловою політикою в Україні. Слід особливо звернути увагу на персональну відповідальність Президента за реалізацію державних науково-дослідних програм і безпосередньої його участі у найважливіших питаннях щодо інноваційного розвитку країни та регіонів.

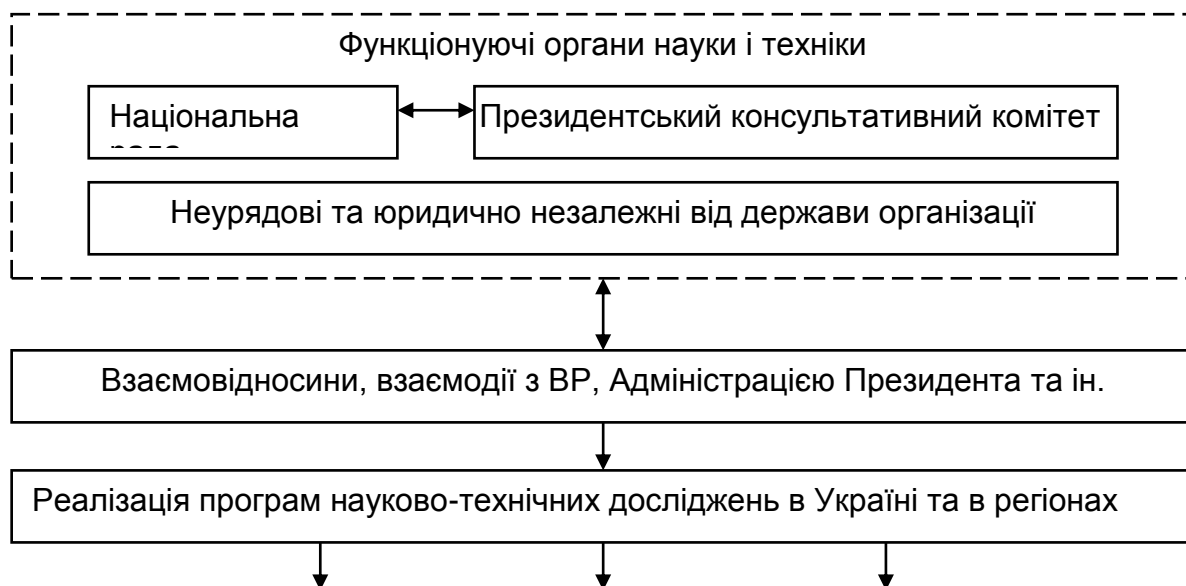
Президент повинен особисто брати участь у:

1) розподілі ресурсів на НДДКР;

2) основних напрямках міжнародного співробітництва в науковій сфері.

Це потребує створення структури з управління наукової та технологічної політики, що стане консультантом, а його керівник – радником президента.

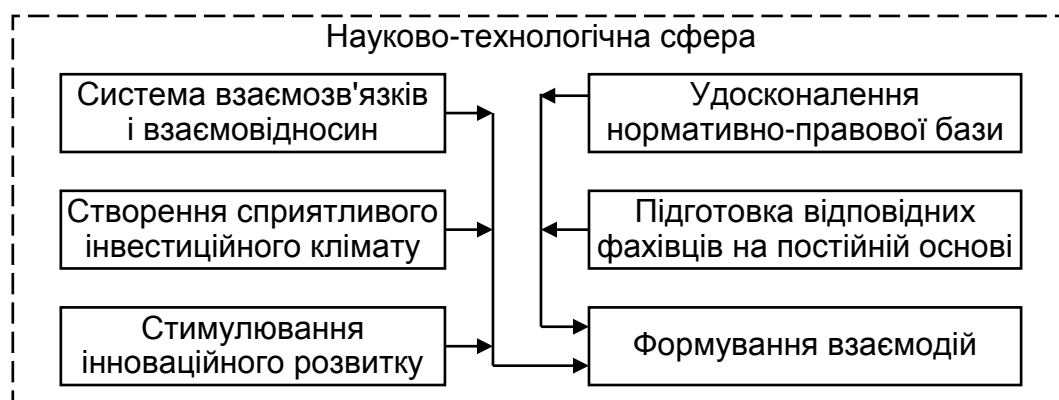
Для України необхідно чітко визначитися із функціонуючими органами науки й технології державного рівня та неурядовими структурами чи організаціями, які є юридично незалежними від держави (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Запропонована структура щодо реалізації науково-технологічної політики в Україні

Найсуттєвіше значення має відповідальність та контролюваність процесу впровадження науково-технічної політики на основі визначальних принципів. Для України – це дуже актуальне та своєчасне питання, яке потребує обґрунтованого підходу до його вирішення.

Визначальним фактором розвитку для України є фінансування науково-технологічної сфери на основі ефективного управління в сучасних умовах (рис. 5.2).

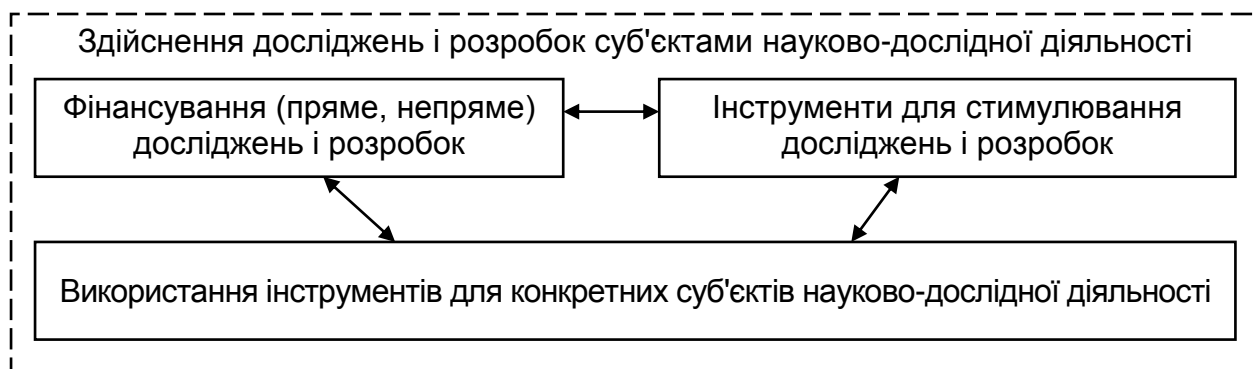

Рис. 5.2. Складові управління науково-технологічною сферою країни

Фінансування науково-технологічної сфери потребує застосування основних інструментів інноваційної політики, що є актуальними і для України, а саме (рис. 5.3):

1) формування (чи трансформація) відповідної інфраструктури, яка сприятлива для забезпечення інноваційного розвитку на всіх рівнях (країна – регіон – галузь – підприємство);

2) пряме державне фінансування на основі системи грантів, що вміщує пільгове кредитування, субсидії, фіскальні (податкові) стимули, підтримку ризикового фінансування тощо.

Рис. 5.3. Запропонована модель удосконалення системи стимулювання інноваційного розвитку на всіх рівнях

Удосконалення управління у науковій та науково-технічній сфері – це складний і довготривалий процес, але деякі питання можна вирішити вже сьогодні, що значно підвищить ефективність використання бюджетних коштів під час виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах та наукових установах.

Тільки співробітництво інститутів в Україні може забезпечити формування та реалізацію науково-технологічної та інноваційної політики, а це МОН, Міністерство економіки, Міністерство оборони та інші відомства. Для забезпечення перспективного розвитку необхідна розвинена національна інноваційна система та її складові (регіональні інноваційні системи). Основне коло питань на сьогодні за пріоритетністю – це фінансування державної структури НДДКР, реалізація та просування НДДКР на основі розроблених програм. Саме сфера впровадження інновацій – це визначальний елемент інноваційного розвитку, що повинен розвиватися й удосконалюватися через ефективний механізм та його складові (оподаткування, підтримку пріоритетних напрямів дослідження у малих та середніх підприємствах (бізнесу) тощо. Саме координація й регулювання

фундаментальних і прикладних досліджень у ВНЗ, науково-дослідних організаціях та установах, наукових колективах (лабораторіях) забезпечить заохочення та залучення інвестиційних ресурсів (створення державних і приватних фондів) на національному та регіональному рівнях. І головне – це відповідальність та безпосередня участь держави у цих процесах. Необхідно чітко визначити й затвердити пріоритети інноваційного розвитку згідно з ієрархією управління країни-регіонів і головне їх виконання незалежно від влади партій.

Головною стратегічною метою науково-дослідницької діяльності в Україні повинен стати розвиток нових ідей та негайне їх упровадження у суспільне виробництво. Саме вищі навчальні заклади повинні зосереджувати свою діяльність на двох напрямках:

- 1) підготовка фахівців для науково-технічної сфери;
- 2) проведення фундаментальних і прикладних досліджень на постійній основі.

Усе це потребує удосконалення (чи трансформації, розбудови) регіональної інноваційної системи (РІС), діяльність якої спрямовується на вирішення конкретних завдань на визначеній території з урахуванням умов, потенційних можливостей регіону із забезпечення інноваційного розвитку підприємств – регіонів – галузей – країни.

Так, для Харківського регіону була розроблена Концепція розвитку регіональної інноваційної системи (РІС) Харківщини, за результатами НДР, яка проводилась ХНЕУ ім. С. Кузнеця у співробітництві з обласною Адміністрацією, Північно-Східним Науковим центром (м. Харків) та обґрунтовано комплекс заходів для удосконалення РІС Харківського регіону. Насамперед, це пов'язано із пропозицією щодо створення наукових парків на базі вищих навчальних закладів Харківського регіону, вдосконалення механізму співробітництва всіх учасників інноваційного процесу. Запропонований та обґрунтований комплекс заходів – це результат співпраці ВНЗ, влади та наукової сфери і це потребує уваги з боку всіх гілок влади. Ця науково-дослідна робота була виконана на замовлення МОН України, прийнята, але далі задекларованого рівня з місця поки не зрушилась. Причиною цього є те, що український уряд першочергово вирішує інші завдання, не зосереджуючи уваги на науці, а це заважає конструктивній науковій співпраці та кооперації як у кожному конкретному регіоні, так і в країні в цілому.

На основі проведених досліджень світового досвіду та доробку вітчизняних учених, вивчення сучасного законодавства України у сфері

наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, захисту прав інтелектуальної власності й інших джерел авторами пропонується удосконалити механізм фінансування та вкладання бюджетних коштів у виконання науково-дослідних робіт, які виконуються вищими навчальними закладами та науковими установами. Це полягає у такому:

1. Якість і вагомість отриманих наукових результатів значною мірою залежить від належного планування результативних показників, що будуть отримані в межах виконання НДР з урахуванням реального доробку провідних наукових шкіл ВНЗ/НУ та окремих авторів. Формування колективу висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів – це клопітка і тривала робота, тому що кожен викладач-науковець є самодостатньою особистістю і тому необхідно створювати сприятливі умови для проведення наукових досліджень, що забезпечують гармонію їх особистих інтересів з університетськими. Існуючі теорії мотивації персоналу більшою мірою спрямовані на реальний сектор економіки і недостатньо враховують специфіку праці науково-педагогічного персоналу (НПП) у вищих навчальних закладах і наукових установах, що, в свою чергу, уповільнює використання їхнього наукового досвіду та здобутків. Упровадження механізму для гармонізації особистих інтересів професорсько-викладацького складу та державних органів необхідне негайно. Це потребує розроблення організаційно-методичних підходів для створення засобів, прийомів їх мотиваційного підкріплення моральних та економічних інтересів. На сьогодні, на жаль, не існує загально визнаної методологічної та методичної бази для оцінювання кількісної та якісної роботи науковців. Дослідження проблем щодо нормування праці НПП проводились науковцями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця з метою розробки методики, яка надасть можливість визначити кращих НПП університету за результатами їхньої роботи у звітному році для додаткового матеріального стимулювання з урахуванням внеску кожного. Для підвищення ефективності використання бюджетних коштів від вкладання у наукову та науково-технічну діяльність ВНЗ/НУ пропонується враховувати загальний рівень професорсько-викладацького складу кожного окремого ВНЗ/НУ на основі результатів його оцінювання, що потребує розробки відповідних методичних підходів для кожної окремої групи ВНЗ/НУ з урахуванням їх специфіки. Використання результатів цих розробок надасть можливість визначити існуючу й потрібну компетентність та активність науковців, що сприятиме підтримці кращих наукових шкіл з вагомими сучасними здобутками. Тому питома

вага якісних і кількісних показників, які характеризують ВНЗ/НУ, сьогодні повинна перевищувати показники, що враховують здобутки попередніх років.

2. Необхідно забезпечити можливість повною мірою використовувати наявний науковий потенціал кожного окремого ВНЗ/НУ відповідно до його профілю. Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України за № 535 від 07.06.2011 р. для оптимізації тематики проектів наукових досліджень і розробок ВНЗ/НУ, які підпорядковані МОН України, було затверджено відповідний їх перелік. Такий підхід обмежує перспективу подавати запити на нові проекти, окрім визначених пріоритетних напрямів для конкретного вищого навчального закладу. В свою чергу, фінансування комплексних проектів, які передбачають спільні дослідження, не сприяє залученню науковців із інших ВНЗ/НУ, тому що проводяться більшою мірою в рамках загального фінансування. Для підвищення ефективності використання наукового потенціалу ВНЗ/НУ та вкладання державних коштів необхідно розробити механізм додаткового фінансування комплексних проектів на основі системного підходу, що сприятиме співпраці та об'єднанню зусиль наукових шкіл із різних установ, організацій.

3. Ліквідувати простої унікального обладнання (лабораторій), які можуть бути задіяні для виконання НДР у ВНЗ/НУ або на замовлення інших зацікавлених суб'єктів господарювання. Це потребує не тільки проведення інвентаризації існуючого унікального обладнання (лабораторій) у ВНЗ/НУ, а також їх випробування на відповідність сучасним нормам і вимогам. У разі потреби необхідно здійснити технічне обслуговування або ремонт, якщо економічно доцільно і передбачити наявність відповідних фахівців. Для підвищення ефективності використання бюджетних коштів слід залучати додаткові джерела фінансування за рахунок замовників, які не підпорядковані МОН України (промислові підприємства та їхні науково-дослідні установи, окремі підприємці, зарубіжні замовники та інші) на основі розвитку нових форм співробітництва з підприємствами, іншими міністерствами та відомствами.

4. Заплановані результативні показники виконання НДР за кошти державного бюджету повинні стимулювати виконавця на отримання вагомого та об'єктивно наукового результату, необхідного для інноваційного розвитку національної економіки, що буде своєчасним, комерційно вигідним та придатним для промислового впровадження на вітчизняних підприємствах, а не ради звітування. Тому критерії для відбору

нових проектів ВНЗ/НУ повинні бути чітко визначені й обґрунтовані, аби не виникало необхідності колективу науковців визначати для себе непомірно високі вимоги у запиті, які потім потребують від науковців не займатись науковими дослідженнями як такими, а працювати на отримання необхідних показників для звіту, тобто здобуття занадто теоретизованих результатів НДР, що ускладнює їх упровадження і взагалі знижує якість виконання всього проекту. Також для підвищення ефективності використання наукового потенціалу ВНЗ/НУ пропонується розробити заходи, які передбачають кооперацію вищої школи та підприємців. Сьогодні НПП повинні особисто займатись пошуком нових госпдоговорів, що ускладнює їх науково-дослідну діяльність. Адже дослідники – це науковці, а не менеджери і тому (як один із дієвих заходів) пропонується розширити співпрацю МОН України з іншими міністерствами та відомствами. Як приклад, ВНЗ/НУ згрупувати за територіальною ознакою та запропонувати співпрацю з промисловими підприємствами регіону, в якому вони знаходяться, відповідно до фахового напрямку ВНЗ/НУ, а фінансування НДР передбачити в інших міністерствах та відомствах, до яких належать підприємства-партнери вищих навчальних закладів і наукових установ.

5. Недостатні обсяги фінансування НДР та чинна система оплати праці НПП у вищому навчальному закладі уповільнює процес використання нових сучасних світових досягнень науки й техніки для навчального процесу. Відсутність реальної зацікавленості вчених ВНЗ у розширенні наукової діяльності значно знижує якість вищої освіти, конкурентоспроможність українських ВНЗ, стримує розвиток ринку інноваційної продукції тощо. Сьогодні на умовах сумісництва незалежно від обсягу виконання НДР професорсько-викладацький склад обмежений щодо тривалості роботи та заробітної плати, що передбачено відповідною Постановою Кабінету міністрів України.

6. Недосконалість (відсутність) процедури працевлаштування наукових чи науково-педагогічних працівників-іноземців у ВНЗ значно обмежує можливість використання світового досвіду у спільних наукових дослідженнях та навчальному процесі, що є важливим чинником не тільки для зростання наукового та економічного потенціалу України, але й для залучення української науки до кращих світових наукових досягнень, що потребує усунення протиріч у законодавчо-нормативній базі України. Зокрема це стосується Законів України "Про вищу освіту",

"Про зайнятість населення", "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства".

7. Збільшити залучення студентів та молодих учених до виконання НДР у навчальних закладах та розробити організаційно-методичний підхід щодо їх заохочення та стимулювання. Одним із позитивних світових досвідів є використання наукових досягнень студентів для організації власного бізнесу на базі інкубаторів, бізнес-лабораторій та інших інноваційних структур. Необхідно розробити механізм, що надасть можливість використовувати результати наукових досліджень, що отримані за рахунок коштів державного бюджету, для організації Start-up та інших малих інноваційних підприємств, обладнаних відповідно до сучасних досягнень науки й техніки, що сприятиме працевлаштуванню студентів за фахом, вирішенню проблеми забезпечення першим робочим місцем випускників ВНЗ та появи нового джерела для наповнення державного бюджету. Витрати на розвиток такої інфраструктури на базі ВНЗ пропонується передбачити під час розподілу коштів, запланованих для перепідготовки кадрів у Фонді загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Також одним зі спільних проектів ВНЗ та Державної служби зайнятості України може бути використання цієї інноваційної інфраструктури для перепідготовки й працевлаштування безробітних та людей з обмеженими можливостями.

8. Необхідно вдосконалити законодавство України в сфері інтелектуальної власності, яке на сьогодні стримує трансфер технологій у вищих навчальних закладах та наукових установах. Також уповільнюється упровадження нових розробок академічного сектору через відсутність реальних економічних стимулів для суб'єктів господарювання щодо залучення університетської науки. На жаль, пільги для інноваційних підприємств Податковим кодексом України не передбачені, що потребує більш детально простежити його зв'язок з визначеними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні. І нарешті, потребують уточнення показники, які використовуються для оцінювання ефективності вкладання бюджетних коштів у НДР з урахуванням реальної можливості їх досягнення ВНЗ/НУ державної форми власності під час проведення наукових досліджень. Зокрема це стосується наявності охоронних документів та ліцензійної діяльності навчальних закладів та наукових установ в Україні.

Висновки

У процесі дослідження організації фінансування науково-дослідницьких робіт та переосмислення дійсності на основі виокремлення системоутворюючих факторів, закономірностей і тенденцій узагальнено систему поглядів щодо ефективного механізму використання коштів, спрямованих на фінансування науково-дослідницьких робіт та підвищення ефективності їх виконання.

Вивчення зарубіжного досвіду управління науково-технічної сфери дозволили зробити висновок, що тільки використання комплексного підходу щодо управління у цій сфері може забезпечити розвиток регіонів і країни в цілому. Насамперед, це стосується удосконалення існуючого механізму розподілу та вкладання бюджетних коштів у розвиток науково-технологічної сфери через базове фінансування за державні кошти, а також цільове фінансування пріоритетних напрямів за рахунок державного бюджету.

Дослідження досвіду та результатів аналізу щодо відбору на конкурсній основі науково-дослідних робіт ВНЗ/НУ рекомендується, насамперед, оприлюднювати умови проведення процесу відбору згідно з запитами, поданими колективами чи групами колективів навчальних закладів. І тільки на основі прозорості, повного розуміння вимог, критеріїв, підходів та принципів відбору НДР дозволить, насамперед, забезпечити і якість підготовки запитів, і якісний відбір пріоритетних проблем інноваційного розвитку на всіх рівнях. Це стосується таких основних ключових моментів, як: закладання у бюджет країни достатніх обсягів фінансування НДР вищих навчальних закладів й наукових установ та відповідальності різних гілок влади за проведення НДР, спрямованість їх використання та результативність.

Необхідно на державному рівні розробити положення щодо проведення відбору НДР та оприлюднення його на всіх рівнях, яке буде використовуватись на постійній основі та не підлягати змінам під час проведення конкурсів або підведення підсумків. Необхідно в цьому положенні відобразити, насамперед, такі питання:

- основні критерії під час проведення відбору та оцінювання поданих матеріалів конкретної науково-дослідної роботи;

- передбачити неупереджуваність у проведенні відбору (максимальною мірою ліквідувати вплив людського фактора) та відповідальність конкретних осіб за цей етап;

- механізм перегляду робіт у випадку впливу непередбачуваних ситуацій і чіткого обґрунтованого пояснення щодо відмови конкретним запитам.

Для підвищення ефективності використання бюджетних коштів від вкладання у наукову та науково-технічну діяльність ВНЗ/НУ пропонується враховувати загальний рівень професорсько-викладацького складу кожного окремого навчального закладу чи наукової установи на основі результатів його оцінювання, що потребує розроблення відповідних методичних підходів для кожної окремої групи ВНЗ/НУ з урахуванням їх специфіки. Використання результатів цих розробок надасть можливість визначити існуючу й потрібну компетентність та активність науковців, що сприятиме підтримці кращих наукових шкіл із вагомими сучасними здобутками та їх перспективами.

Зміст

Вступ.....	3
1. Теоретико-методологічні основи розроблення рекомендацій.....	6
2. Зарубіжний досвід управління науково-технічною сферою.....	14
3. Особливості проведення звітної кампанії щодо результатів наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ в Україні	30
4. Удосконалення механізму фінансування та вкладання бюджетних коштів у виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України	37
5. Пропозиції щодо підвищення результативності виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах України	45
Висновки.....	53

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Воліков Володимир Володимирович

Коюда Віра Олексіївна

Коюда Олександр Павлович

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ
МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Під науковим керівництвом

докт. екон. наук, професора Пономаренка В. С.

Відповідальний за випуск *Чубук В. В.*

Відповідальний редактор *Оленич М. М.*

Редактор *Бутенко В. О.*

Коректор *Бутенко В. О.*

План 2015 р. Поз. № 90-Н.

Підп. до друку 02.09.2015 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 3,5. Обл.-вид. арк. 4,38. Тираж 500 пр. Зам. № 138.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*